

СТО ЧЕТИРИДЕСЕТ И ШЕСТО ЗАСЕДАНИЕ

София, петък, 7 юни 1991 г.

(Открито в 10 ч. и 25 м.)

Председателствувал: Председателят Николай Тодоров

Секретар: Иван Хараламбиев

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (*звъни*): Уважаеми народни представители! Имаме необходимия кворум. Обявявам днешното заседание за открито с една точка дневен ред.

Проектът за дневен ред ви е раздален.

1. Второ четене на проекта за Конституция на България.

Доколото разбирам има и други предложения, които да се разгледаат след почивката.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Уважаеми госпожи и господа! Господин Гиньо Ганев ни беше уведомил, че са постъпили, ако не се лъжа, около 500 предложения по време на първо четене на проекта за Конституция на Република България. Този преработен проект от страна на Комисията за изработване на проект за Конституция на България при Великото Народно събрание, който ни беше връчен онзи ден, според мен е незадоволителен. Според мен това, което е отразено в тези 500 препоръки в преработения след първо четене проект за Конституция, е, бих казал, известно неуважение към работата на депутатите и експертите.

Апелирам на второ четене пленарната зала да бъде по-отзивчива към направените предложения по време на дебатите. Ако продължаваме по същия начин работата, аз се боя, че няма да мога да подпиша тази Конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ахрянов, благодаря за вашето изказване. То е по-скоро по съществуващото на работата, която ще започнем.

Предлагам да гласуваме днешния ред, сега да обсъждаме Конституцията, а след почивката ще има още две точки, които трябва да бъдат разгледани в кратко време и съответно присти с гласуване.

Има думата Жан Виденов.

ЖАН ВИДЕНОВ: Уважаеми членове на Бюрото, уважаеми народни представители! Мисля, че ние час по-скоро трябва да пристъпим към обсъждане и приемане на Конституцията на второ четене. Въпреки това съм длъжен да изпълня поръчението на парламентарната група на Българската социалистическа партия да внесе процедурно предложение в съответствие с чл. 49, ал.5 от Правилника за организацията и дейността на Великото Народно събрание.

Повод за това предложение е вчерашното телевизионно предаване "Актуална антена", в което взе участие депутатът Пламен Симов - член на Комисията за причините за икономическата и политическата криза. В предаването той си позволи да цитира данни и да дава квалификации преди дело, при това не утвърдени от комисията, което е абсолютно недопустимо за един член на една Анкетна комисия при Великото Народно събрание. За пример като контрапункт ще посоча начина, по който действува Анкетната комисия по опожаряването на Партийния дом, която отдавна е готова с доклада си. Обвинителният акт по това дело също е готов, но никой от депутатите-социалисти не си позволява да цитира данни от доклада на комисията, колкото и да желаят това.

Отдавна е известен и не съставлява тайна и списъкът на депутатите с криминално минало, от който парламентарната група не се бои ни най-малко, но никой от нас не си е позволил досега да цитира данни от този списък. И може би за благодарност вчера станахме свидетели как по телевизията крадецът вика - дръжете крадеца. Човек с три присъди за четири престъпления, основно валутни, се мъчеше да се прави и на следовател, и на съдия, и на прокурор, без да има дори образование за това.

Затова предлагам, господин председателю, да включим в дневния ред точка втора и последна - промени в състава на Анкетната комисия относно причините за икономическата и политическата криза. Още сега да се задължи от Бюрото контактната група да се събере в първата почивка и да предложи замяна на господин Пламен Симов с друг депутат в състава на тази комисия.

Парламентарната група на БСП не може да премълчи и очевидно подигравателния тон, наиздателността, с която вчерашното предаване "Актуална антена" се отнесе и към Великото Народно събрание, сравнявайки го в свои кадри и в монтажа със старото тоталитарно Народно събрание, и то използвайки записа от онзи наметен ден, когато приехме Конституцията на първо четене. Това предаване не е никакъв скотичен момент в предаванията на нашите национални и надпартийни средства за масова информация, когато те обсъждат начина, по който Великото Народно събрание изпълнява основния си конституционен дълг - приемането на Конституцията, и когато обсъжда дейността на тези, които се стремят да ни попречат да изпълним този основен свой конституционен дълг.

Аз моля Бюрото на Великото Народно събрание веднага да се свърже с председателя на Българското радио господин Владков и с председателя на Българската телевизия господин Огнян Сапарев не само по повод на вчерашното предаване, а и по повод въобще на начина, по който се отразява работата на Великото Народно събрание по приемане на Конституцията и този въпрос

да се обсъжда на закрито заседание през следващата седмица.

(Ръкопляскация)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господа, има предложение от страна на Бюрото за приемане като точка първа и единствена - второ четене на проекта за Конституция на България. Сега се направи и второ предложение от процедурен характер. Нямам нищо против да се разгледа такава точка, но тъй като има предложени още две точки, бих помолил предварително да се направи необходимата подготвителна работа за събиране на контактната група и да се подготви съответно решение. И след почивката да поставим тези три точки за разглеждане в съответния ред. Сега предлагам да започнем с Конституцията.

Които са съгласни с това предложение, моля да гласуват. До почивката да гледаме на второ четене проекта за Конституция на България, а след това да разгледаме още три точки.

Има думата господин Луканов.

АНДРЕЙ ЛУКАНОВ: Господин председател, като непосредствено засегнат от вчерашното предаване, аз настоявам предложението на нашата парламентарна група да бъде поставена на гласуване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Дайте да не правим големи дискусии.

Има думата господин Мочуров.

АТАНАС МОЧУРОВ: Подкрепям предложението на председателя на Великото Народно събрание академик Николай Тодоров. Това не означава, че не се отнасям с разбиране към предложението, което направи господин Виденов, но мисля, че трябва да проявим по-голяма зрялост и да не допускаме работата ни върху Конституцията да бъде отвлечана от други проблеми. Виждате, че някои сили към това се стремят. *(Ръкопляскация)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има и други искания, с които Бюрото се занима. Искане за въпросът за корабоплаването да се постави също на разглеждане след почивката.

Господин Захариев също предложи кратка точка за разглеждане.

Затова аз предлагам тези три точки да се разгледат след почивката. Сега нека да приемем за разглеждане на второ четене проекта за Конституция, а тези три точки да бъдат след почивката. Те са следните:

1. Законопроект за корабоплаването.
2. Промени в състава на Анкетната комисия относно причините за икономическата и политическата криза.
3. Допълнение към преходните разпоредби на Закона за собствеността и

ползуването на земеделските земи, което вписа господин Петко Захариев.

ЕМАНУИЛ МАНЕВ: Предложението на господин Виденов по принцип налага едно разискване на работата на телевизията и на радиото, от една страна, а, от друга, се изисква промяна в комисиите. Смятам, че този въпрос, първо, трябва да се разгледа в Комисията по телевизията и радиото, тъй като има نامесени имена на депутати, а ако трябва и в Комисията по парламентарна етика. Що се отнася до въпроса за промяна в състава на комисиите, това може да стане по правилник, само след като се обсъди въпросът в контактните групи. Поради това аз предлагам тази точка да отпадне от днешния дневен ред.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Направено е процедурно предложение за включване допълнително на три точки към дневния ред. Има съответните условия, има възможност контактната група да се събере през време на почивката, за да се уточнят някои неща. Ако бъдат изпълнени условията, тези точки ще бъдат поставени на разглеждане.

Предлагам да гласуваме поотделно точките за включване в дневния ред.

ГЛАСОВЕ: Поотделно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Който е съгласен точка първа от дневния ред да бъде разглеждана на проекта за Конституция на България на второ четене, моля да гласува.

Приема се с 265 гласа за, 2 - против, и 2 въздържали се.

Който е за включване в дневния ред като точка втора на законопроекта за изменение на Закона за корабоплаването, моля да гласува.

Приема се със 172 гласа за, 67 - против, и 19 въздържали се.

Който е съгласен като точка трета в дневния ред да бъде включен въпросът за промени в състава на Комисията по парламентарна етика, моля да гласува.

Има думата господин Гайтавджиев.

СТЕФАН ГАЙТАВДЖИЕВ: Уважаеми госпола, като участник в работата на тази контактна група, смятам, че с конкретния случай не е запозната контактната група, а вероятно и голяма част от народните представители. Това не е от нашата компетенция, а е проблем, който трябва да бъде решен и от парламентарната група на Движението за права и свободи, ако те желаят да отгледят своя участник в тази комисия, а ако действително има случаи на клевета или на някакви негативни оценки, които нямат основание, то тогава това е контингент, така да се каже, на Комисията по парламентарна етика. Смятам, че въпросът първо трябва да бъде разгледан там. Ние не можем да преценяваме цяла камара от факти и цифри дали са правилни или не. Това нарушава досегашния стил на работа на контактната група и на този парламент. *(Одобрител-*

ни ръкопляскация)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля да се гласува това предложение, което е внесено от една парламентарна група.

Със 131 гласа за, 101 - против и 29 - въздържали се се приема.

Като точка четвърта се предлага - допълнение към предходните разпоредби на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи.

Моля, гласувайте.

Отхвърля се предложението, тъй като са гласували 108 против, 90 - за, и 44 въздържали се.

Тук ми обърнаха внимание, че при 261 присъстващи - 131 също няма необходимото мнозинство. (*Шум в залата*)

ГЛАСОВЕ: Как да няма?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Те са по-малко от половината.

ЖАН ВИДЕНОВ: Това не е вярно.

КЛАРА МАРИНОВА: Не е вярно. (*Шум и протести в залата*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кажете, господин Вълканов, дайте тълкуване.

ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Виденов, не се обърщайте към мен, когато не съм направил даже и жест към вас.

ГЕОРГИ ПИРИНСКИ: А вие не използвайте микрофона за едностранни реплики.

ГИНЬО ГАНЕВ: Не съм казал това.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви, Велко Вълканов има думата.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Член 81 от Конституцията гласи следното: "Народното събрание може да заседава, ако присъствуват повече от половината от всички народни представители. То взема решение с обикновено мнозинство от присъстващите народни представители, освен когато Конституцията изисква друго мнозинство." Мнозинство значи повече от половината, не е казано "от половината плюс един". (*Неодобрителен шум в залата*) Въпросът е за принципа, а не за нещо друго, моля ви, дейейте така.

Ето какво се казва в чл.70 от Правилника за организацията и дейността на Великото Народно събрание: "предложението се смята за прието, когато за него са гласували повече от половината от присъстващите народни представители освен ако не е предвидено друго мнозинство." 131 е повече от половината, т.е. С половин бройка повече от половината. (*Неодобрителни възгласи в залата*) Не е казано... Не е казано... Това е! (*Шум и протести в залата*)

ИВАН ИВАНОВ (Зелена партия): Половин глас не съществува. Това е аб-

сурд.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Половин - означава повече.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Петър Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители! Първо процедурно очевидно никой сериозен човек не може да приеме половинката за повече от половинката. Второ, аз моля да обявите всичките цифри - колко са вписани, колко са били в залата, колко са гласували за, колко са против и колко въздържали се. Вие обявихте само които са за. И, трето, не исках досега да взема становище. Аз съм председател на тази комисия. Снощи не съм гледал предаването, защото ние заседавахме тук до 23,30 ч. За това, което аз съм говорил в това предаване, без да зная кое е монтирано и кое е извадено, аз отговарям. Но да се обсъжда проблемът за господин Симов в негово отсъствие, е най-малкото неморално, поради което аз смятам, че тази точка днес не може да бъде включена в дневния ред.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата за процедурно предложение.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Аз направих процедурно предложение. Понеже се оспорва гласуването, моля да се повтори. *(Протести възгласи от СДС)* Вие го оспорвате. *(Сочи към СДС)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Това може. Това е единственото, което мога да приема за нормално в случая. Моля, да се повтори гласуването. *(Шум в залата)* Моля три минути, да влязат всички.

НОРА АНАНИЕВА: Уважаеми дами и господа! Въпросът е много сериозен, но, разбира се, ние трябва да започнем и да работим Конституцията. Ние се съгласихме да не четем доклада по криминалните досиета тук, а по парламентарни групи. Това беше искане на част от колегите и ние се присъединихме към него. Но то не означава, че ние можем да оставим хора с такова тежко минало да се разпореждат със сълбите на народните представители и на обикновените граждани. Поради това предлагам не днес, а на закритото заседание, което планираме за вторник, този въпрос да бъде включен в дневния ред. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Приема ли се това предложение? *(Георги Пирински от място: "Да се гласува тази точка да влезе в дневния ред за вторник")*

Постъпило е предложение да се гласува днес, за да се включи в дневния ред за вторник. Моля, гласувайте.

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми колеги! Не е ли срамота да се говори за криминално минало от хора, които разсипаха България в продължение на 45 годи-

ни. *(Бурни възгласи на възмушение от страна на мнозинството)* Това е криминално минало. *(Протестни възгласи от мнозинството)* Ние или ще почнем Конституцията и наистина ще завършим на 17 юли, или ще си ходим. *(Шум и възгласи на възмушение)* Няма какво да си губим времето с празни приказки тук. *(Шум и възгласи на възмушение в залата)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, да се гласува за включването на тази точка за вторник. Поиска го официално парламентарна група. Моля ви се! Гласувайте! *(Шум в залата)* За включването във вторник на закритото заседание. Моля, гласувайте!

Със 184 за, 62 гласа против и въздържаха се 9 въпросът се приема за вторник.

Днешният дневен ред започва с Конституцията и законопроекта за корабоплаването.

Моля Гиньо Ганев, заповядайте!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Уважаеми госпожи и господа народни представители! Второ четене на проекта за нова конституция.

Комисията на Великото Народно събрание, съставена за тази цел, се обръща към вас с няколко предварителни думи, след което ще започне доклада текст по текст.

Наистина до този момент постъпиха около 500 предложения. Близо 400 са от изказали се народни представители в тази зала - 108 души. От 81 от предложенията се пренегляват като предложения по същество и, разбира се, бяха взети предвид и всички други предложения, постъпили чрез средствата за масова информация и непосредствено от граждани - около 100 на брой.

Наистина комисията се занимава изключително сериозно и последователно с всички предложения без изключение. Обстоятелството, че една част - даже значителна, не са намерили място в раздаденото второ издание на проекта не говори за небрежност от страна на комисията. И тук ще помоля господин Ахрянов да се съгласи с това. Сега, когато ще се разисква текст по текст, ще се дава и обяснение защо едно или друго предложение просто не е включено дотук. Ще има дебати и залата ще решава. Искам да повторя това мое изречение, че залата ще решава, за да се избегнат небрежни думи, които се слушат тук и там, че едва ли не няколко души правят тази конституция. Нашата истинска отговорност като парламент започва от тук нататък.

Постъпили предложения и от името на парламентарни комисии, от членове на правителството. Например министърът на финансите господин Иван Костов предложи една цялостна разработка във връзка с публичните финанси. Обстоятелството, че неговите предложения не са отразени в целостта им тук,

не говорят, че те са пренебрегнати, а изразяват становището на комисията, че не всички от тези предложения са конституционна материя и трябва да намерят естествената си регламентация в последващи закони. Но и това ще бъде предискутирано, разбира се, тук.

Или например предложението, което направи господин Стефан Стайнов. Множество предложения по местното самоуправление - сериозни, цялостни, нека да ги видим в съответната глава и да преценим кое трябва да се включи в системата на Конституцията.

Сега, след малко, когато започнем разискването последователно по отделните текстове, моля ви, от името на комисията, да изоставим в момента преамбюла. В последния момент ние получихме и едно цялостно предложение - то носи подписа на господин Валери Петров. Вчера беше гледано в комисията, но изобщо комисията предлага преамбюлът да бъде гледан по-късно.

По глава първа, наречена "Основни начала", същественото е предлаганата корекция в чл. 1, ал.1. Комисията смята, че е добре да бъде предложена една по-цялостна качествена характеристика на държавата чрез израза, че тя е демократична. Но това след малко ще видим.

Още повече, беше намалено позоваването на държавата като активен участник и субект, който осигурява достъп до определени публични блага.

Много дискусии имаше във връзка с чл. 18. Казвам това по-подробно, защото след малко ще навлезем в тази част - чл. 18, във връзка с обектите, които са изключителна държавна собственост. Тук, ако направите една малка съпоставка с първоначалния проект, виждате, че се изключват от режима на изключителна държавна собственост ресурсите - ядрената енергия или по-точно ресурсите и инсталациите за нейното производство. Но нека това дебатите да покажат как трябва да бъде решено окончателно. Аргументи и за едното, и за другото имаше достатъчно.

В главата за основните права, подчертавам новелата в чл. 28, ал. 1, в която изрично се установи забрана за насилствена асимилация в съответствие с ясни положения на международните актове.

В чл. 30 се въведе една нова алинея - 7, ние ще се върнем на това по-подробно, която изключва погасяването по давност на наказателното преследване и изпълнението на наказания за престъпления против мира и човечеството.

Смята се по-нататък, че разпоредбата на чл. 36 беше редактирана твърде лаконично във връзка със свободата на съвестта и ние ще видим тук една поразителната регламентация.

Развито е активното изборително право по начин, който на комисията се струва, че се налага това да стане в една Конституция.

Най-съществени са измененията във висшите държавни органи и по-точно в разпределението на техните правомощия. Водеща идея при тези промени, а и много предложения имаше в това отношение е да се постигне едно максимално възможно разделение на властите в условията на парламентарното управление и оптимално да бъдат развити залегналите условни принципи в глава първа на Конституцията в това отношение.

Кое е по-същественото, което трябва да се каже тук като обобщение? Целта е това разграничаване на основните функции по осъществяването на държавната власт и разпределението им между държавните органи така, че да не се допусне концентрация на власт в един от трите титуляра.

Втората идея - да има конституционни механизми, които да позволяват и да осигуряват едновременно с това съвместното и едновременното функциониране на отделните титуляри на разделените три власти, като се прилага един класически принцип, наречен "Задръжки и противотежести".

И третата идея - предвидени са механизми за предотвратяване на взаимното блокиране на дейността между отделните три титуляра.

Поотделно върху трите висши държавни органи - Народно събрание, президент и Министерски съвет, би трябвало да се спрем с особено внимание, когато стигнем до тази материя. Но подчертана е законодателната власт, която е в ръцете и изцяло на парламента. Изрично се посочва, че независимо от обстоятелството, че право на законодателна инициатива имат и народните представители, и Министерският съвет по такива важни материи например като проект за бюджет, законодателна инициатива може да принадлежи само на Министерския съвет.

Същото се отнася и за данъците. Това не отнема възможността на народното представителство в хода на дискусиата тук, в парламента, да приеме това, което то суверенно ще приеме за нужно.

Уточнени са по-добре начините, по които става избирането, излъчването на трите власти. Това нека да разгледаме на съответното място.

Според комисията с внесените корекции е утвърдена по-добре позицията на президента като държавен глава, който олицетворява единството на нацията и затова има определени компетенции в трите разделени власти. Засиления са конститутивните му правомощия не само по отношение на Министерския съвет, но вие ще видите - и по отношение на националните институти, каквито са ръководствата на телевизията, радиото, Българска телеграфна агенция и особено трябва да се подчертае - Командният състав на Въоръжените сили. Новото, което тук се прибавя, се отнася също и до назначаването на съдии, прокурори и следователи.

Смела е промяната, която се предлага в новия проект във връзка с компетенциите на Министерския съвет. Предложението се свежда най-напред до това, че се отстранява излишната според комисията опека на Народното събрание върху правителството, върху Министерския съвет. Затова се казва, че не парламентът определя вътрешната и външната политика, така както стоеше един текст досега, а се казва лаконично, че Министерският съвет ръководи и отговаря за вътрешната и външната политика на страната в съответствие, разбира се, с принципа за разделението на властите и баланса между техните титуляри.

Откроена е фигурата на министър-председателя. Каго стигнем до чл. 118, ал. 2, ще видите за какво става реч. Комисията смята, че по този начин се отговаря на най-съвременните тенденции в много парламентарни страни.

Много спорове повдигна между първото и второто четене регламентацията на Великото Народно събрание. Аз искам да говоря максимално ясно и безпристрастно, за да не прозрат моите собствени предпочитания. Но наистина има много възражения срещу това да се регламентира в тази конституция Великото Народно събрание като един твърде тежък и обемен орган, когато една малка корекция в Конституцията би могла да се осъществи със силно квалифицирано мнозинство от един обикновен парламент, от едно обикновено Народно събрание. При второто четене тук ще се чуят, налявам се, аргументи за и против. В единия случай главата за Велико Народно събрание ще остане, а в другия тя просто ще се заличи.

Отново трябва да се спрем на многото предложения във връзка със съдебната система, съдебната власт - максимален стремеж да бъде изградена като действително самостоятелна и независима и конституционни средства за нейното подчиняване единствено на закона. Тук стои повелата, която сега се предлага, председателите на Върховния касационен съд, на Върховния административен съд и Главният прокурор да се назначават и освобождават от Президента на Републиката, по предложение обаче на Висшия съдебен съвет. Смята се, че това е допълнителна гаранция за независимост, защото първоначалният вариант предвиждаше тези ръководители на върховни съдебни институции да се избират от съдиите на самите тези съдилища, които сякаш крият възможности най-малко за кокетирание от страна на кандидатите с членски състав на съответните съдилища.

Сега големият и спорен въпрос - за мястото и структурата на прокуратурата и следствието. Продължава в проекта да стои избирането и регламентацията, каквато съществуваше в България до 1947 г., а днес тя съществува в много европейски държави, тоест прокурори към съответните съдилища с подчерта-

ната роля и място на съдия-следователя.

Обратната теза, която има много поддръжници, за запазването на прокуратурата в сегашната ѝ организационна структура - една йерархическа система, отделно от съответните съдилища.

Глава осма получи най-напред ново наименование: "Местно самоуправление и местна администрация". Това е по-прецизно, като се изхожда от разбирането, че местното самоуправление се осъществява и ще се осъществява още повече от общината, но другите органи - кмет, областен управител и пр. - са органи на местната администрация. Разбира се, и това подлежи на дискусия.

Много проблеми, много предложения. Дали двустепенна организация на местната власт, т.е. общини - области, или само общини - околии, или пък така, както се предлага от правителството в законопроекта на Министерския съвет: община - околии и области. Тук е намерен един конституционен клапан. Ще го прочетем на съответното място. Това е чл. 143, ал. 2, който предвижда в проекта други административно-териториални единици да могат да бъдат създавани със закон, за да не се налага, ако сега тук с вас приемем едно от двете административно-териториални разрешения, да се прави конституционна промяна тогава, когато обществото и един бъдещ парламент узреят за друго решение.

Комисията смята, че корекциите, напесени в материалите за конституционния съд, уточняват по-добре и гарантира по-доброто функциониране на този институт.

Ще видите и малките промени в преходите и заключителните разпоредби. Това е след глава първо, с която искам да вярвам, че най-после ще започнем.

Господин председателю, ако Великото Народно събрание е съгласно след тези уводни думи от името на комисията, нека да заночнем нания доклад с текстовете на глава първа един след друг.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Добре.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Това бяхме уговорили още миналия път. Да пристъпим към разглеждането му член по член.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Прочее ние имаме и задължение да правим тъкмо това по чл. 84 от правилника, който ни ръководи.

"Чл. 1. Ал. 1. България е демократична република с парламентарно управление.

Ал. 2. Цялата държавна власт произтича от народа. Тя се осъществява непосредствено от него и чрез органите, предвидени в тази Конституция.

Ал. З. Някоя част от народа, политическа партия или друга организация, държавна институция или отделна личност не може да присвоява осъществяването на народния суверенитет."

Дотук, господин председателю!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По чл. I има ли желаещи да се изкажат? Заповядайте, Пламен Вълканов.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Прав е господин Вълканов, трябваше да се прочете и заглавието на главата: "Основни начала".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Добре. Следващият, който има думата, е господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми дами и господа, бих искал да спра вашето внимание на една особеност при настоящата редакция на чл. I, която е различна от тази, която ние дадохме и гласувахме на първо четене.

Бих искал да направя една предварителна уговорка, че Конституцията може да се редактира по различен начин. Може да имаме една по-пълна и редактирана с повече думи Конституция и една по-сбита, по-кратка конституция, каквито примери имаме в конституциите на страните на Европа и на демократичните страни от целия свят. Нашата конституция държи някакво международно положение. В случая, когато ние редактирахме и гласувахме на първо четене текста на Конституцията, това беше резултат от едно дълго обсъждане в Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България и аз смятам, че този първи текст беше по-изчистен, по-кратък и по-логичен отколкото текста, който сега се предлага. Защо?

Първият текст гласеше: "България е парламентарна република". Сега текстът е разширен: "България е демократична република с парламентарно управление".

Уважаеми дами и господа, смятам, че в настоящата редакция се смесват две различни неща. Тук се касае за решения на различни плоскости. Това че се определя държавата като парламентарна република, означава определяне на политическа форма на управление. А другото се отнася вече до характеристиката на самата държава. Тази характеристика според мен е дадена вече като демократична в самия преамбюл. Защото там се говори, че тя е основана на народовластието, което е българският превод на това, което е изтъкнато в чл. I. В тази връзка аз искам да ви изтъкна, че примерите, които имаме пред себе си и които са ползувани всъщност от Комисията по изработване на проект за Конституция на Република България, конституциите на Италия и Франция примерно - в италианската конституция е казано, че Италия е демократична република, основана на труда, но този текст не засяга формата на политическо

управление. Формата на политическо управление е засегната на друго място. Същото е и във френската конституция. Там има една много по-обширна характеристика на френската държава като светска, единна и т.п. И демократична включително. Но това изброяване, което е направено тук в чл. 1, първо то не е изчерпателно и, второ, не е логично да смесваме различни понятия. Повтарям, първия път бяхме дошли до единно гледище, че в чл. 1 трябва да определим само формата на политическо управление "България е парламентарна република".

От тази чисто принципа и логична гледна точка аз смятам, че това допълнение е излишно. Освен това определянето на една република като демократична с нищо не допринася за демократичността на самата конституция. Изобщо обилието на прилагателни не ползува никого. И трябва да ви кажа, че това прилагателно е отчасти девалвирано и този текст наподобява чл. 1 от сега действащата конституция, поради което аз предлагам да приемем варианта, както беше предложен и приет на първо четене, евентуално изменен вариант: "България е република с парламентарно управление." Това е чистият текст, в който ние определяме политическата форма на управление. Всичко друго е характеристика, защото, ако трябва да изброяваме, трябва да прибавим и други характеристики: че е правова държава и т.п.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ (от място): Прощавайте също.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Много прилагателни могат да се прибавят. И аз предлагам да преминем към по-краткия текст, към по-логичния и да гласуваме това, което бяхме приели на първо четене.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Методи Недялков.

МЕТОДИ НЕДЯЛКОВ (БЗНС - единен): В утвърждение, в подкрепа на изказаните аргументи от господин Обретенов, бих добавил и това, че понятията "демократична република", гоест смисълът на тези две думи представляват една тавтология. Това според мен е ясно на всички, да не се задълбочавам. Прилагателно "демократична" в съчетанието демократична република, би могло просто да се инверсира, като думите си разменят местата и се получи "републиканска демокрация". Всички сме достатъчно осведомени какво значи Respublica и какво значи Demokratia. С други думи, не е необходимо според мен това прилагателно, защото с какво бихме доказали, че определението "Конституционна република" е по-лошо.

Смятам, че текстът, изчистен, звучи по убедително и той е: "България е република с парламентарно управление".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Янков, имате думата по

процедурен въпрос.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Господин председател, уважаеми народни представители, моля за извинение и пред следващия оратор, че взимам думата по два чисто процедурни въпроса.

Мисля, че ние всички знаем, че се намираме в процеса на второто четене и трябва да спазваме правилника точно. Особено чл.83 ал.2 - председателят на Великото Народно събрание и т.н. след представянето на проекта и доклада, което беше и направено, и по-нататък - чл.84.

Предложенията за изменение и допълнение се обсъждат само ако са направени от председателя на Народното събрание. Те се поставят на разискване веднага и т.н., цитирам по намет.

Моля, всички колеги да спазват тези правила - да се обсъждат само предложения, които са направени в писмена форма и, второ - използвам случая по повод речта на господин Гиньо Ганев, неговото изложение, което аз одобрявам напълно, но бих искал да кажа следното: Ако ние искаме да направим график, който да бъде делови график, с резултати, той не трябва да се основава само на датите. Датите ние знаем докъле ни доведоха. Датите лесно могат да се прескачат.

Аз предлагам Великото Народно събрание и Бюрото да има предвид следното: Ние като земеделци да мерим извършената работа не на коя дата сме я извършили, а колко сме изорали. Следователно моето предложение с примерно до глава трета на Конституцията абсолютно предимство да има обсъждането и приемането на второ четене на Конституцията, като единственото изключение в даден момент може да се направи по законопроекта за държавния бюджет. Всички останали закони, без да се пренебрегват, един път в седмицата, едно заседание може да се остави за тях. Дали ще се избира директор на едно или друго учреждение, председател на статистическо управление и пр. - всичко това да бъде подчинено на главния въпрос, който ни е събрал тук - приемането на Конституцията. Графикът да се измерва не само с време, но и с количествения прогрес при обсъждането на Конституцията.

Моля, аз се надявам, че това предложение ще бъде прието - то е в общ интерес, и всички без изключение трябва да спазваме това правило и когато се обсъжда дневният ред в началото на заседанието, и по време на заседанието. Благодаря ви.

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ (от място): Господин Тодоров, кажете, че има подготвен такъв график и ще го представим. Задържахме го, пожеже вие пратихте бележка да го разгледаме във вторник.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Такъв график вчера беше израбо-

тен обстоятелствен по дни, по часове дори, ако щете, аз го подписах, във вторник ще се разгледа.

ИВАН СЕМКОВ (БЗНС - единен): Просто искам в ал.2 да прецизирам малко текста. Цялата държавна власт - това е комутативно определение, което не подсказва делението на властите.

Аз предлагам редакцията: "Всички власти в държавата произтичат от народа. Те се осъществяват непосредствено от него чрез органите, предвидени в тази конституция."

Фактически с този текст ние загатваме за разделението на властите.

В ал.3 смятам, че определението "друга организация" наклонява везните пак към политическа партия.

Предлагам, текстът да бъде със следното съдържание: "Никоя част от народа, политическа партия или организация, държавна институция или отделна личност не може да присвоява осъществяването на народния суверенитет."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имайте предвид, че трябва оттук нататък да правите писмени предложения, нека това се спазва, както направила редица народни представители. Следващият оратор е Радославов.

СТЕФАН РАДОСЛАВОВ: Уважаеми господин председател, колеги, предлагам в ал.2 на чл.1 вместо думата "държавната власт произтича от народа" да се сложи "принадлежи на народа". Това "произтича" нищо не обяснява и аз цял живот се чудех на димитровската конституция, където нишене, че властта принадлежи и произтича, просто защото властта не е петмез да изтича от едно гърне в друго и защото едно от първите правила на демокрацията е, че именно народът има властта. Много ясно се пояснява от второто изречение, че властта, като принадлежи на народа, не е монолитна, ами се осъществява на две нива - непосредствено от него и от органите на държавната власт, от органите на държавата. Просто тази дума "произтича" не е ясна. Властта "принадлежи" на народа.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ахрянов.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Благодаря, господин председателю, присъединявам се към мнението допълнението "демократична" да отпадне. Това нещо ми паpomня за прилагателните, свързани с един отминал вече за нас период.

Чл.1, ал.2 предлагам да се чете: "Цялата държавна власт принадлежи на народа", както предложи господин Стефан Радославов. "Тя се осъществява непосредствено от него чрез избори и чрез органите на законодателната, съдебната и изпълнителната власт, предвидени в тази конституция."

Мотивите. Добавянето "чрез избори" е необходимо конкретизиране. Присъествува в Конституцията на Германия, от която впрочем можем да се учим,

а разделението на властите е основен стълб на всяка демокрация и следва да бъде подчертано още в чл.1. Благодаря за вниманието.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Аз искам да припомня само, че когато обсъждаме чл.1, ал.1 - в определението на това, че България е демократична република, това пояснение се отнася за трите характерни критерия, по които даваме определение за държавно управление, държавно устройство и политически режим. Една република може да функционира и при бонапартистки недемократичен режим. В този смисъл определението "демократична" не се отнася за формата на държавно управление, нито се отнася за държавното ни устройство, а се отнася за политическия режим, при който смятаме да функционира тази държава. В този смисъл то е основателно и аз мисля, че би могло да остане във варианта, в който се предлага.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Христов.

ХРИСТО ХРИСТОВ: Уважаеми господин председателю, уважаеми колеги! Не бих могъл да преведа нито един аргумент срещу идеята в Конституцията да не влизат много прилагателни, но все пак, когато се изказах по "Основните начала", аз напомних един факт, който ние нямаме право като хора, които искаме да съворим един основен закон, да пренебрегваме. Конституцията не се прави за 100 000 души български юристи или грамотни хора. Конституцията се прави за 9 млн. души българи. Ако ние искаме да пледираме и да създаваме правова държава, то трябва да има масово правово съзнание, върху което да се крепи и дейността на държавата, и поведението на гражданите.

Ето защо аз мисля, че в определени текстове, които имат фундаментално значение в Конституцията, може да има в определена степен един разширителен момент, който да доближава Конституцията до основната гражданска маса.

На второ място, ние ще правим не космополитна конституция, а българска конституция. Тази Конституция трябва в определена степен да отразява българското политическо творчество.

Изхождайки от това съображение, аз предложих преводът на думичката "демократия" на български - "народовластие". Струва ми се, че чл.1 на Конституцията е хубаво да има един български босилек, да се напomnia, че това е българска конституция.

От тази гледна точка именно предлагам текстът да се редактира така: "България е парламентарна република, основана на народовластието."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Няма други за изказване. Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Всичките идеи, които бяха казани тук, въз-

произвеждат една много сериозна дискусия в най-разширения състав на Конституционната комисия. В този смисъл, моля ви, моите думи да не се възприемат само като лично становище, много пъти е обсъждано това. За мен може да се махне прилагателното "демократична". Може, защото то стои в преамбюла, който е част от Конституцията. Фактът, че сега не го разглеждаме, не намалява неговата и правна, и политическа стойност. Даже преамбюлът служи и за тълкуване. И по-чисто е сякаш от гледище не на редакцията, а на смисъл да се каже: "България е република с парламентарно управление." такова беше предложението на господата Обретенов, Недялков, Радославов и т.л.

Аз искам и господин Христов да се съгласи с това. Разбирам неговия стремеж за побългаряване на езика ни като цяло, но този "босилек", за който вие говорите, го има също в преамбюла - идеята за пароловластие. И той е толкова голям, че можем да наръсим с него цялата парламентарна зала. Нека да остане: "България е република с парламентарно управление", ако това не буди съмнение. Такива бяха и повечето от гласовете тук. Нямам бележки. Тогава да гласуваме най-напред това предложение на ал.1 на чл.1.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата поиска Янаки Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: По ал.1 - искам да подкрепя предложението от името на парламентарната група на Социалистическата партия така, както го направи председателят на Конституционната комисия. Действително би могло да отпадне определението "демократична". Не за това, че то е безсмислено. Правилно се посочи, че етимологията на "демократия" и "република" е една и съща. Едното идва обаче от древногръцки, а другото от латински. В специалното значение тези термини по-нататък са се развили и "демократия" не е напълно тъждествено на "република". Но доколкото съществува известно покриване на тези характеристики, за да не съществува неяснота и да опростим текста, аз пак повтарям, ние подкрепяме направеното предложение по целия текст, по трите алинеи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпваме към гласуване.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (Зелена партия): Аз благодаря на господин Стоилов за подкрепата, но предложението беше направено не от председателя на Конституционната комисия, а от господин Петър Обретенов от името на Съюза на демократичните сили.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не се разбира много ясно, но имате право.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Пристъпваме към гласуване на чл.1, ал.1.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Чл.1. Ал.1. България е република с парла-

ментарно управление."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме ал.1 на чл.1.

288 гласували за, 2 - против, и 2 - въздържали се.

(С бурни ръкопляскация и ставане на крака народните представители приветствуват приемането на ал.1 на чл.1 от Конституцията на Република България)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, сега ще преминем ал.2 и ал.3 и след това ще се върнем, за да гласуваме и заглавието на главата.

"Чл.1. Ал.2. Цялата власт произтича от народа. Тя се осъществява непосредствено от него и чрез органите, предвидени в тази конституция."

Господин Радославов смята, че в първото изречение е по-точно да се използва глаголят "принадлежи". Не "цялата държавна власт произтича от народа", а "цялата държавна власт принадлежи на народа". Лично мен това не ме смущава. То много се разисква в комисията и не е толкова трудно да се приеме. Аз искам да помоля обаче господин Ахрянов във връзка с второто изречение. Той казва: "Тя се осъществява непосредствено от него /чрез избори/." Господин Ахрянов, има и непосредствено форма на референдум и когато се каже "чрез избори", то изключва този вид допитване до народа, което е най-радикалната форма на пряката демокрация. Но, когато се каже "непосредствено", това значи "пряко" - главно избори, но и референдум и чрез органи - тези, които се избират - президент, правителство, Народно събрание - дали сте съгласен с това обяснение, защото "избори" просто не е шлю. Твърде много е било обсъждането досега.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Съгласен съм да оттегля определението "чрез избори", но държа да остане изброяването на трите основни власти още в този член на Конституцията, а именно: "Чрез органите на законодателната, съдебната и изпълнителната власт."

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Ахрянов, нека сега за това да не откриваме дълги дискусии. Принципът на разделението на властите изрично е посочен в друг текст, но тук е за органите на трите власти, мен това не ме смущава, стига да не патежи много изречението. Има ли възражения да прибавим това? - няма.

Чета текста: "Цялата власт принадлежи на народа. Тя се осъществява непосредствено от него и чрез органите на законодателната, изпълнителната и съдебната власт, предвидени в тази конституция."

Това е предложението.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мариана Христова иска думата.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Колеги, не възраждам срещу постановката, но

това е текстът на чл. 8 от проекта за Конституция, че държавната власт се осъществява чрез разделянето и на законодателна, изпълнителна и съдебна. Би се получило повторение. Според мен не се налага да се включи тук това разделение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Янаки Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Колеги, искам да обърна внимание на редакцията на предложения текст и да гласуваме първоначалната редакция на текста. Защо? Нека не страдаме от излишен популизъм. Народният суверенитет принадлежи на народа. Той не може да бъде нито прехвърлен, нито отнеман, нито отчуждаван. Държавната власт е нещо друго. Тя е по-скоро този инструмент, чрез който се осъществява народният суверенитет и именно тя произтича от народа. По-нататък е казано в какви форми той може да бъде причастен и да се отъждествява дори с тази власт. Но редакцията така, както е предложена, е точна и затова ви моля да подкрепите именно нея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Рискувам да става досаден като преповторя аргументацията по преждоговоривния, но бих желал точно да се схване смисълът на предлаганата редакция.

Имате един приоритет. Приоритетът е, че народът е източник на всичко. Щом той е източник, то от него произтичат нещата. Кои неща? Държавната власт. Как се осъществява тя? То ще бъде разгънато по-късно като понятие, но в случая ние въвеждаме примата, абсолюта, а той е народът. Тук не става дума за политически спекулации, за прогласяване на лъскави и красиви думи. Тук става дума за уточняване на онова, което е основата на демокрацията. С този текст ние утвърждаваме самата демокрация като понятие, като източник на възможности за проявление. Чрез кого? Чрез органите на държавната власт. Моля, да подкрепите така предложената редакция. *(Частични ръкопляскания.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Росен Карадимов.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Изцяло подкрепям редакцията така, както е дадена. Съгласен съм с аргументите, които бяха изложени тук, и ще прибавя към тях още няколко.

Действително основата на ал. 2 е, че властта произтича от народа и тя фиксира двете форми на нейното осъществяване - донякъде и косвената демокрация. В чл. 8 е даден механизмът, по който вече се осъществява властта чрез нейното разделение. Разбира се, аз ви повтарям аргументи, но вижте текста, който се предлага - имам един много сериозен аргумент, е много опасен. Може би господин Ахрянов не е обърнал внимание, но когато отворите Консти-

туцията на главата за местното самоуправление ще прочетете текста, в който се казва, че орган на местното самоуправление е общинският съвет. И аз ви питам: Общинският съвет законодателна, изпълнителна или съдебна власт е? Местното самоуправление е толкова специфично, че то не може да се включи абсолютно и автоматично в една от тези три власти. Общинският съвет решава основни задачи за общината, но не е законодателен орган. Изпълнителният орган в общината е кметът. Значи ли това, че общинският съвет, неговата власт, не произтича от народа, ако тук фиксираме по този начин властите?

Ето защо точно поради тази опасност аселирам да запазим по-големия текст, който дава големи гаранции за суверенитета на народа.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Всички аргументи са чути. В първото изречение определението "цялата власт" означава каквато и да бъде тя. И второто изречение определя, че цялата държавна власт или непосредствено, или чрез органите, които са на територията на цялата Конституция. При това положение докладвам формулата за гласуване.

"Ал. 2. Цялата държавна власт произтича от народа. Тя се осъществява непосредствено от него и чрез органите, предвидени в тази конституция."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте текста на ал. 2 така, както е прочетен.

С 277 гласа за, 2 против текстът на ал. 2 се приема.

Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ще прочета текста на ал. 3 и ще направя кратък коментар във връзка с изказването на господин Семков. "Никоя част от народа, политическа партия или друга организация, държавна институция или отделна личност не може да присвоява осъществяването на народния суверенитет."

Господин Семков, моля ви да оттеглите предложението си да се заличат думите "друга организация", защото не само политически партии, но и всякаква форма на сдружаване на гражданите няма право да присвоява части от народния суверенитет. Ако се каже "политическа партия, организации..." може да се създаде впечатление, че са пак политически организации, а всякакви други организации и всички различни форми на сдружаване на гражданите са посочени допълнително. Моля ви да имате предвид това. Текстът е много мислен, много е модерен и много демократичен.

Благодаря ви за разбирането. *(Прочита отново текста на ал. 3)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте ал. 3 на чл. 1!

С 271 гласа за, 2 против, въздържали се няма.

Текстът на ал. 3 на чл. 1 се приема.

Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Преди чл. 2 предлагам да гласуваме заглавието "Конституция на Република България".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте заглавието.

От гласували 276 народни представители 274 са за, 2 - против, и въздържа-ли се няма. Заглавието "Конституция на Република България" се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Гласуваме заглавието на глава първа "Ос-новни начала".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: С 265 гласували за, против и въз-държа-ли се няма. Заглавието на глава първа "Основни начала" се приема.

По чл. 2.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ:

"Чл. 2. Ал. 1. Република България е единна държава с местно самоуправ-ление. В нея не се допускат автономни териториални образувания.

Ал. 2. Териториалната цялост на Република България е неприкосновена."

Това са двете алинеи.

Писмено предложение постъпи от народния представител господин Гри-гор Шишков, който предлага да отпадне тук определеното "република" и чл. 2 да гласи така: "България е единна държава..." Втората алинея да бъде: "Тери-ториалната цялост на България е неприкосновена."

Аз искам да ви кажа, че много е мислено и от гледище на архитектурника-та на един текст. Ако искате да не правим криза от това, да мандатирате не са-мо Комисията за изработване на проект за Конституция на България, а и групата, която избрахме вчера от парламентаристи по езикова редакция, да може финално да се доредактира текстът, ако това не е принципен въпрос, какъвто аз смятам, че този не е.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Шишков.

ГРИГОР ШИШКОВ: Госпожи и господа народни представители, ако си спомняте, преди няколко месеца променихме името на държавата, като мах-нахме от Народна Република България думата "народна". Аз съм длъжен да призная, че тогава едно предложение да отпадне "република" направи госпо-дин Боков. Така ли е, господин Боков? Аз мисля, че отсега нататък трябва да се обединим около следното нещо: нашата страна в целия официален свят и преди всички институции да носи името само България, без да се дават отпред различни допълнителни определения. *(Единични ръкопляскания от опозиция-та)*

Искам да помоля господин Боков да дойде и да защити старото си пред-

ложение.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Искам да помоля в духа на правилника да се дават писмени предложения и да спазваме минимума от изисквания на самия правилник, който ни ръководи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Боков.

ФИЛИП БОКОВ: Благодаря, господин председател. Аз искам да кажа, че направих предложението България да се казва само България тогава, когато не се бяха появили на повърхността толкова ясно изразени монархически сили и се страхувам, че в днешното предложение на господин Шишков има някакъв скрит замисъл (*Оживление в зала*). Сега, в тази ситуация, аз не бих подкрепил едно такова предложение. Смятам, че е необходимо да се подчертае, че България е република.

Благодаря ви.

ГРИГОР ШИШКОВ: Господин Боков, пролича, че дълго време сте се занимавали с журналистика. Аз ви поканих тук да потвърдите нещо, което вие предложихте и аз помня.

Първо, трябва да ви кажа, че аз съм републиканец, и то ортодоксален. (*Ръкопляскания*)

И, второ, смятам, че най-после, след като правим една такава конституция, хайде да се освободим от понятията "демократично", "република", ако шете и старото прилагателно "Царство България" и т. н. Хайде официалното наименование на нашата държава да си остане България.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Янков.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Господин председател, аз правя процедурно предложение да пристъпим към гласуване на текста. Тези съображения са известни. Искам само да използвам случая и да кажа, че почти 90 на сто от конституциите на държавите, които са републики, във всяка разпоредба ги има - и на Република Турция, и на Република Гърция, и на Република Италия се употребява "република" като официално наименование. И в организацията на Обединените нации не се пише България, а се пише Република България. А преди това беше Народна Република България.

И затова ви моля от малки неща да не правим големи проблеми, още повече, че в цялата Конституция, където се употребява думата България, пред нея съществува и република. И това, което господин Гиньо Ганев предложи, трябва да се има предвид. След като свършим работата, може да се направи една литературна козметика, за да бъде текстът действително добър. Но да не се използват сега аргументи, които са неоснователни и не почиват на всички данни на сравнителното конституционно право.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Драгомир Драганов.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ: Подкрепям предложението на господин Ганев да не правим криза от това, а да преминем към гласуване. Още повече, господин Шишков, във всички официални документи една държава се представя със своето съдържание и със своята форма. Ако вие отидете в Испания и кажете "Испания" на официално място, просто няма да ви обърнат внимание. Тя е Кралство Испания, така както има Република Италия, Република Франция и т.н. Просто е смешно да говорим по тези въпроси. Моля ви се, давайте да вървим по същество.

Подкрепям процедурното предложение да преминем към гласуване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Сотиров.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Това, което е смешно за Испания и за Дания, може никак да не бъде смешно за България. Ние тук решаваме въпроси автоматично. Хиляда и триста години, откакто се е родила тази държава на Балканския полуостров, винаги се е казвала България. Аз не виждам нищо смешно в това да продължим да си наричаме нашата държава България. Лично на мен повече ми допада "България". Тя е била монархия, била е зависима, била е република. И въпреки това тази държава, моята държава, е била България.

Чистосърдечно ви моля нека отгук пагатак наистина тя да продължи да се казва България. Още повече, чл. 1, ал. 1, която току-що гласувахме, гласи именно така: "България е република с парламентарно управление." (*Неодобрителен шум в залата*) Аз не виждам за какво повече можем да спорим.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви, този въпрос ще се реши с гласуване.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ: В чл. 1 се казва, че е република.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Точно така, "България е република". Тази държава България - е република. И Конституцията е на България.

ГЛАС ОТ ЗАЛАТА: Нали вече приехме?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Дърмов, ако по този въпрос искате думата, нещата са очертаха, приключваме.

КЛАРА МАРИНОВА: Владо (*Към Владимир Сотиров*), в твоето кръщелно пише, че се казваш Владимир и затова си Владимир.

(*Владимир Сотиров разлива чаша с вода по невнимание*)

ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Сотиров поля Конституцията с вода, за да и върви. (*Ръкопляскация*)

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Колеги, аз предлагам да свалим този проблем от дневен ред. Прави процедурно предложение да продължим по-нататък, още повече, че ние гласувахме заглавието на тази конституция. Всички единодушно

но гласувахме за: Конституция на Република България. Всичко друго е безмислено. *(Одобрителни ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Румен Воденичаров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Уважаеми господа народни представители, съображенията си изказах при първото четене. Предлагам още един път вариант на ал. 1 от чл. 2, който да включва определението "еднонационална държава". Така първото изречение много добре определя значението на второто. И фактът, че в държава, в която съществува едно-единствено национално мнозинство, наличието на друго национално малцинство се изключва. Затова предлагам текст: "Република България е единна еднонационална държава с местно самоуправление."

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ: Така се смесват две понятия.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Който иска да предложи по-гладък вариант, но аз предлагам определението "еднонационална" да влезе в този член, тъй като в първия го изпуснахме.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ: Засяга се територията, а не етността.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Господин председателю, аз съм дал друго писмено предложение, но използвам случая, че се изказвам след господин Воденичаров, за да кажа, че неговото предложение противоречи на чл. 1, който току-що гласувахме, или поне позволява двойно тълкуване на прилагателното "демократична". Демократизмът може да се разбира в два варианта. Първият вариант...

ГЛАС ОТ ЗАЛАТА: "Демократична" отпадна.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Във всеки случай тогава се предлага специфично тълкуване на "демократична". Демокрацията винаги е зачитане на правата на малцинството. Това е залегнало във всички международни споразумения, по които България е страна.

Моето конкретно предложение, представено в писмен вид, е: От чл. 2, ал. 1 да отпадне второто изречение.

Мотиви: Република България е единна държава. Това включва като тълкуване автономията. Ако някакъв закон разглежда въпроса за автономията, той би бил в противоречие с ал. 1 на чл. 2.

Ако не се приеме това предложение, тогава предлагам друга редакция: "Република България е единна държава с местно управление и без автономни образувания." Да няма две изречения, да бъде едно изречение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Заповядайте, господин Кенан.

АДЕМ КЕНАН: Уважаемо председателство, уважаеми дами и господа на-

родни представители, на 29-и, когато обсъждахме, аз направих писмено предложение. И въз основа на писменото ми предложение направих и едно изказване от тази висока трибуна.

Сега също искам да предложа същия текст към чл. 2 като ал. 3. Искам да кажа и няколко думи по ал. 1 и ал. 2.

Както е цитирано в ал. 1: "Република България е единна държава с местно самоуправление. В нея не се допускат автономни териториални образувания." аз не виждам на какво основание господин Румен Воденичаров се страхува, че ако се признават национални малцинства, да речем, както аз настоявам, непременно това ще доведе до разделянето на страната.

Господин Румен Воденичаров беше на семинара на 5 април с представители на Европейската общност. В края на семинара те дословно казаха, че ако има в нашата страна национални малцинства, те се задължават да им оказват съдействие, за да им се спазват правата. Тогава господин Румен Воденичаров им каза: "Ние трябва ли да залеем страната ни с кръв, за да докажем еднонационалността си?"

ГЛАС ОТ ЗАЛАТА: Сега сме на второ четене!

АДЕН КЕНАН: Това му бяха думите. Ако остане така този текст на ал. 1, да не се тълкува, както предпага господин Татарлъ от името на Движението за права и свободи и господин Мехмед Бейтулла - също от Движението за права и свободи, които казват, че Република България е еднонационална държава, но в тази еднонационална българска държава де факто и де юре съществуват исторически създадени се етноси, етнически общности или религиозни общности.

Първото, което мога да ви кажа, че с това не са създадени общности, но те са придошли в тази земя и живеят тук от вековете. (*Шум в залата*) Искам да кажа, че когато се тълкува "единна държава", това да не означава и единна нация или нещо от този род.

Нямам нищо против териториалната цялост на Република България.

Моето писмено предложение е към ал. 3 на чл. 2 да се добави: "Република България е държавно образувание от различни националности и етнически групи." (*Неодобрители тропот в залата*)

Базирам се на Конституцията от 1947 г., където са признати 7-8 такива националности в нашата страна (*Шумът в залата продължава*) Но ако има националности, които са се слели в българската национална общност, нека те самите да кажат това, а не ние тук, народните представители, да ги определяме. Тъй като в нашата страна аз съм сега единственият народен представител, който излиза и казва, че в нея има национално малцинство.

Засега поне. А след мен може да има и други.

Онзи ден по телевизията излезе един арменец и каза, че също имат арменско национално самосъзнание...

(Шум в залата)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви, заемете си местата. *(Звъни)*

АДЕН КЕНАН: Така че тези факти не могат да се отречат. Благодаря ви за вниманието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Първи поиска думата господин Гайтанджиев.

СТЕФАН ГАЙТАНДЖИЕВ: Уважаеми колеги, много ви моля да се съсредоточите в текста и да проявите повече компетентност, не просто всеки да говори. И господин Кенан, и господин Воленичаров явно са се объркали в понятията. Смесът на чл. 2, ал. 1 и ал. 2, не е в друго, а той дава формата на териториалното устройство на страната. Територията различава два вида такива държавни образувания - унитарни или федерални. И става дума, че понятието "унитарна", което не е предпочетено, е заменено с термина "единна държава". Или, с други думи, ние не сме федерация. Това е целият смисъл на този текст. И всяко объркване тук за нации е съвсем друга тема. *(Одобрителни ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Трети път правя процедурно предложение да се мине към гласуване. Трети път! Длъжни сме да изпълняваме Правилника, който приехме.

ПЕТЪР БЕРОН: Искам да призова към същото. Явно е, че се правят опити да бъде нарушено гладкото приемане на Конституцията с различни провокационни предложения, на които трябва да бъде даден отговор чрез гласуване, а не чрез реторика от тази трибуна. *(Одобрителни ръкопляскания)*

(ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Разбира се. Да се гласува, както е предложен текстът)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ганев, ако обичате, обобщете венчки направени бележки досега. Вземете отношение по тях.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Аз искам да продължа мисълта на господин Гайтанджиев. Моля ви, проблемът за националните малцинства, етническите общности не е в този текст. Нека да преминем към гласуване на текста така, както е редактиран. Благодаря много на господин Станчев, той предлага да няма две изречения. Нека да видим текста в окончателната редакция стилово, смислово да се запази така, защото без автономни образувания звучи изключително острожно.

Чета: "Чл. 2. Ал. 1. Република България е единна държава с местно самоуправление. В нея не се допускат автономни териториални образувания.

Ал. 2. Териториалната цялост на Република България е неприкосновена."

Пропуснах да кажа една дума. Господин Сотиров, ще видите по-нататък в текста някъде е казано само "република", "държава", "общество" - имат различно значение. Нищо лошо няма в тази редакция. Това не намалява значението на основното съществително - България.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме чл. 2, ал. 1 и ал. 2.

Текстът се приема с 294 гласа за, 2- против, и 2 въздържаха се.

ГИНЬО ГАНЕВ: "Чл. 3 Официалният език в републиката е българският. Неговото използване в държавните учреждения и публичните отношения е задължително."

Това е съдържанието на чл. 3.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Красен Станчев даде писмен текст. Има и още трима души записани се за изказване. Има думата Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Уважаеми господин председателю! Предлагам от чл. 3 да отпадне второто изречение.

Мотиви:

1. В това изречение понятието "публични отношения" е неопределимо от правна и от друга гледна точка.

Втори аргумент. Не може Конституцията да бъде сборник от предразсъдъци на господата с повече или по-малко националистическа фобия. Има много такива господа в Народното събрание и аз няма просто да споменавам техните имена.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има писмени предложения, които бяха депозираны вчера. Давам думата на Ибрахим Татарлъ.

ИБРАХИМ ТАТАРЛЪ: Уважаемо председателство, уважаеми народни представители! Парламентарната група на Движението за права и свободи предлага да отпадне второто изречение на чл. 3, като текстът добие следния вид:

"Официалният език в републиката е българският."

Ние предлагаме да се създаде ал. 2 със следното съдържание: "Националните, етническите и езиковите малцинства имат правото да ползват своя език в междуличностните отношения и обществения живот." (*Взгласи на възмуцения в залата*)

Във връзка с това ще приведа известни аргументи.

Първо, за пръв път се предлага в Конституцията да залегне член, в който

се обявява българският език за официален език. В никаква Конституция в България досега, нито Търновската, нито Конституцията от 1947 г., нито от 1971 г., - такъв текст няма. В конституциите на много страни такъв текст също няма. Даже в Конституцията на САЩ не се говори за официален език. Затова например, уважаемият господин Атанасов излезе изобщо с предложение да отпадне този член. Ние сме против второто изречение, защото твърде много се разширява задължителното приложно поле на официалния език, като се включват не само държавните учреждения, но и публичните отношения. Това по същество е дискриминация на езика на националните, на етническите и езикови малцинства в България.

Ние интерпретираме този текст като конституционно легализиране на етнолингвистичен и етнокултурен геноцид. Това представлява опит за повторение на така наречения "възродителен процес" от времето на тоталитарния режим на Тодор Живков, този път с английски текст. Приемането на задължителното използване на официалния език в публичните отношения би довело до ограничаване или до забраната на употреба на езиките на националните етнически малцинства, на повече от 1 000 000 български граждани в международните отношения и обществения живот, до забрана на използването на техните песни, на техния фолклор, използване на тяхната художествена литература и култура.

Второ, парламентарната група на Движението за права и свободи смята, че така, както е формулиран чл. 3, влиза в противоречие с досегашното конституционно развитие на България. Имаме предвид чл. 79 от Конституцията от 1947 г., в който се казва, цитирам: "Националните малцинства имат право да се учат на своя майчин език и да развиват националната си култура, като изучаването на българския език е задължително", свързва цитатът.

Даже Конституцията от 1971 г., в чл. 45, ал. 7 се предвижда задължително изучаване на български език, като се предвижда гражданите от небългарски произход да имат право на изучаване на своя език. Трето, ние смятаме, че въпросният текст на чл. 3 от проекта конституцията влиза в противоречие с чл. 27 на Международния пакт за гражданските и политическите права, в който се казва: "Държави, в които съществуват етнически, религиозни и езикови малцинства, лицата, принадлежащи към тези малцинства, не могат да бъдат лишавани от правото да имат съвместно с другите членове на своята група собствен културен живот, да използват и практикуват собствената си религия или да си служат с родния език", край на цитата.

В други международни пактове се предвиждат информационни институции и информационни средства за езика на малцинствата - радио, телевизия,

печат и т.н.

Ето защо излизаме с наше предложение за използването на езика в междупличностните отношения и обществения живот. По този начин ще се заложат важни предпоставки за единството на нашето гражданско общество, за единството на българския народ.

За да се избегнат погрешни тълкувания, трябва да изтъкна съвсем накратко, че ние употребяваме понятието "национални малцинства" в духа, който е използван в българската конституционна материя досега и в международните пактове, както в Конституцията от 1947 г., и т.н. като част от гражданското общество в България и като част от българския народ.

Накрая трябва да отбележа, че ние подкрепяме чл. 2, по който се повдигнаха спорове така, както е предложен. Трябва да кажа, че изказването на господин Румен Воденичаров повтаря, и е вариант на етнобиологическата концепция на Тодор Живков за единна монолитна българска нация.

Що се касае до господин Аден, трябва да му кажа, че действително малцинствата в България са създадени исторически, имало е, разбира се, и колонизация и т.н., но ние подходяме със съвременни позиции, т.е. цивилизовано - всеки сам да определи своята етническа принадлежност, съзнание и т.н. а що се отнася за претенциите, че той открива пръв характеристиката за национални малцинства, извинявайте, аз ви цитирах член от Конституцията от 1947 г., където се говори за национални малцинства.

Така че мисля, че господин Аден Кенан не може да претендира за такова нещо.

Смятам, че приемането на такъв текст действително ще създаде предпоставки за истинско разбирателство, приятелство между целия български народ, между всички етнически и религиозни общности.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Любомир Иванов има думата.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (*Зелената партия*) Ще кажа текста, който предлагам, и ако ми позволите, господин председател, накратко да се аргументирам.

Предлагам чл. 3 да има следната редакция: "Официалният език в Република България е българският. Неговото използване в държавните учреждения е задължително." Тоест от редакцията, която има тук, предлагам да отпадне това, което се предлага: "и публичните отношения".

Чл. 3 регламентира конституционно статута и сферата на използване на различните езици. Това е неговата цел - на българския език и на езиците на другите етнически общности и групи в България.

Тук се закрепва постановката, че българският език е официален. От друга страна, искам да кажа, че някои права, свързани с изучаване и ползуване на дру-

ги езици, на етническите групи и общности, са неща, регламентирани по-пата-тък в главата за човешките права. Но начинът, по който тук се прави опит във второто изречение на чл. 3 да се конкретизира това, какво означава, че българският език е официален, а именно задължителността на неговото използване в публичните отношения, намирам за неприемливо.

От една страна, наистина е вярно, че този термин в публичните отношения е неопределен и това би могло да се използва като основа, както каза господин Татарлъ, на една дискриминация на езиците на отделните етнически групи. От друга страна, самата формулировка, че българският език е официален, мисля, дава достатъчно гаранции срещу езикова дискриминация на говорещите български език там, където те са малцинство.

Границите и сферите на употреба на различните езици мисля, че могат да бъдат регламентирани със закон, но редакцията на чл. 3 трябва да дава адекватна конституционна основа за по-патагънното развитие на тази материя. И затова предлагам в сегашната редакция на чл. 3 да отпадне "публичните отношения".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: За да дискутираме допълнителните членове по един начин, има ли още? Бахнев, друг текст ли давате или не?

ЮЛИЙ БАХНЕВ (от място): Да, текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Дайте го, моля ви. Нека съберем текстовете, за да вземем отношение веднага към тези, които допълнително се предлагат.

Господин Бахнев, аргументирайте вашия текст.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Уважаеми господин председател, госпожи и господа народни представители! Моето писмено предложение, което депозирах в допълнение на прочетеното от мен по време на първото четене на проекта, съвпада с предложението, което направи господин Любомир Иванов.

В моето предложение бях добавил и думите, които бяха предложени на първото четене от госпожа Петрова.

Но аз се отказвам от моето второ предложение да се добавят "административните и съдебните актове да се издават на официалния български език". Това да отпадне и се присъединявам и апелирам всички ние да гласуваме за предложенията на господин Иванов. Само две думи, които смятам, че не са били изтъкнати в полза на това предложение:

В текста, който сега имаме в проекта, а именно: "Официалният език в републиката е българският. Неговото използване в държавните учреждения е задължително", думите "публичните отношения" е тавтология. Официалният език говори за отношенията междудържавата и гражданите. И "публичните от-

пошения", още веднъж повтарям, е тавтология, неясна при това, по различен начин може да бъде тълкувана, не е ясна за всички граждани в България. Подкрепям текста, който беше предложен от господин Иванов, а именно: "Неговото използване в държавните учреждения е задължително."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Давам думата на Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Моля за вашето търпение.

След като приехме член втори - че България е единна държава, моля внимателно да следите разсъжденията ми, защото ще се опитам да изведа правилата от формалната логика, а не от правната логика, с тайната надежда, че ще бъде разбран.

Съпоставям въпроса, дали да съществува тази редакция на чл. 3. Тук се поставя въпросът, дали в други конституции го е имало, нямало ли го е и така нататък. Ако трябва да правим сравнителноправен преглед, ще ви съобщя, че Италия, Германия, Испания говорят за това, че официалният език е един-кой си. Ако ние смятаме, че сме европейци, мисля, че в това отношение можем да подражаваме, пък и не само в това на тези държави. Въпросът е друг.

Само допускам хипотетично, че България е неунитарна, а многонационална държава. Тогава какъв щеше да бъде текстът? Пак, че официалният език е българският.

Нека да се разберем: И в Австро-Унгария, и в Русия, когато съществуват като империи, винаги е прогласяван официалният език. Междуличностните отношения, частните отношения могат да бъдат уреждани на много езици - ако щете на финго*, на сленга, който се говори по Средиземноморието и който няма никакъв национален облик. Но когато става дума за публични отношения, т.е. отношение между мен и държавата, между мен и държавните институции тогава има само един език и той е официално прогласеният.

Така че излишно е да поставяме въпроса по начина, по който се поставя.

Въпросът за защитата на малцинствата. Припомням ви разпоредбата на чл. 5, ал. 5: "Международните договори, ратифицирани по законодателен ред в съответствие на чл. 87 от Конституцията, влезли в сила и обнародвани, са част от вътрешното право на Република България. Те имат предимство пред нормите на вътрешното законодателство, които им противоречат." И като ви припомням, че България е страна и е преподписала Международната харта за пра-

* Език, говорен от племето банту - Южна Африка

вата на човека, където тези неща изрично са уредени, следователно ние имаме и порма, която директно е защитила точно тези права, за които става дума до този момент.

Поставя се другият въпрос: А щом това право е защитено, следва ли да бъде защитено в два отделни текста, или трябва да бъде защитено в един - единствен текст? Тук е въпрос за правна техника. Знаете, че всякога стремежът е да се обясни нещо с минимум думи и минимално да се преповтаря. И с аргумент на противното: Знаете тази шегга, която много често става истина - че дълго повтаряната лъжа от много повтаряне става истина. Моля ви, ако ние повторим едно нещо многократно, дали ще го утвърдим, или ще докажем съмнението си в това, че то съществува? (*Ръкопляскания*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Янаки Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Уважаеми дами и господа! Дискусията, която се води тук, мисля, че отчасти се дължи и на известно неразбиране на терминологията, която е употребена. Господин Павлов даде част от аргументите за текста. Аз ще спомена и нещо друго. Смятам, че то ще бъде достъпно за добронамереното съзнание на всеки от тук седящите.

Защо трябва да остане текстът така, както е записан? Струва ми се, че аргументацията за държавните учреждения не е необходима, но защо и за публичните отношения? В случая "публично" е употребено в неговото правно съдържание, така, както съществуват частноправни и публичноправни въпроси. И от тази гледна точка обхващат на понятието "публични отношения", е далеч по-тесен, отколкото това изглежда на някои. За какво става дума?

Няма никаква пречка в частни отношения, т.е. когато примерно лицето пазарува, и то употребява език, различен от българския, такъв език употребява и този, който го обслужва, нищо не пречи те да общуват по този начин. Нищо не пречи, да речем, ако лекарят и пациентът употребяват този език и той е подходящ за тях, те да го употребяват. Именно в този случай аз не виждам къде са пречките за упражняване на това право. Става дума за нещо друго - когато се отнася до дейности, които се отнасят пряко или косвено до обсъждане на дейността на държавата, на управлението, именно там да се използва българският език. Излишно е да давам примери защо точно в тези неща трябва да бъдат налице гаранции.

И накрая разбирането на този текст не може да бъде някога без систематичното му тълкуване във връзка с чл. 35, който казва: "Изучаването и ползването на българския език е право и задължение на българските граждани." Ние държим то да бъде и право, защото в някои райони именно българският гражданин е затруднен да бъде обслужен на своя език. Така че това създава гаран-

нии, че и в частните си отношения той ще може да получава необходимото на официалния език.

И ал. 2: "Гражданите от небългарски произход, освен задължителното изучаване на български език, имат право да изучават и ползват своя език." Именно и да го ползват. Аз вече дадох примера, излишно е тук да повтарям.

Следователно въпросът е решен от гледна точка на правата на личността и в двете посоки и мисля, че той не създава никаква дискриминация нито за едните, нито за другите - нито за тези, които го имат като свой официалния език, нито за тези, които имат друг език наред с официалния.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Велко Вълканов.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Искам да поясня, че свършено не е прав нашия колега Татарлъ, когато говори за някакъв геноцид. Чета чл. 55 от проекта: "Всеки има право да се ползува от етническите, националните и общочовешките културни ценности."

Значи няма никаква пречка човек да ползува и своя език, и чужд език, и всякакъв друг език. Така че това възражение, което се направи срещу текста на чл. 3 е свършено неоснователно.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (от място): Това обяснение показва, че има противоречие между двата текста.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата госпожа Мариана Христова.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Колеги, аз също искам да взема отношение във връзка с твърдението на господин Татарлъ, че ако ние приемем чл. 3 в този вариант - за официалния език - нашата конституция по своята демократичност ще противоречи на европейския опит. Той просто не е прав. И за да бъде докрай убедителна, аз съм донесла и ще прочета само две думи пред вас чл. 3, ал. 1 на Испанската конституция, в която се казва, че кастилският испански се явява официален, държавен език. Всички испанци са длъжни да го знаят. Аз мисля, че ако този принцип го приведем и при нашите изисквания, май и част от народните депутати няма да отговарят на изискванията по тази конституция. *(Ръкопляскация в залата)*

Официалният език във всяка унитарна държава, а и не само в унитарните, е определен. И именно в принципите на цивилизованото общество и на европейските конституции е и в нашата конституция да се знае кой е официалният език във връзка с ползуването му в публичните отношения. Всички по-нататъшни текстове на нашата Конституция дават възможност на българския гражданин да ползува и друг език, независимо по какви причини иска неговото ползуване, но това не бива да става в публичните отношения и за сметка на населе-

нието, ползуващо именно българския език. В края на краищата, ако ще бъдем наистина цивилизована държава, цивилизованите норми на поведение трябва да важат и за малцинствата.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Димитър Арнаудов има думата.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Уважаеми госпожи и господа, аз до голяма степен вече съм улеснен, тъй като вие се уверихте защо в мое изказване преди седмица в направеното предложение по проекта предложих да има и момент охрана на българския език.

До голяма степен стана ясно, че когато се залага официалният език в републиката да е българският, едва ли не това става общовалидно и значно за всички отношения в държавата. Когато някои хора искат да отпадне "публични отношения", аз искам с цялата си отговорност да припомня, че в мосто изказване поставих акцент върху това, че днес в определени райони, езикът е и психология и ако в публичните отношения не се заложи задължителното използване на българския език, аз смея съвсем отговорно да прогнозирам, че с течение на времето в тези райони турският език ще се появи едва ли не като втори официален език в държавата. А на практика това ще бъде нарушаване правото на българското малцинство в тези райони. И задавам директния въпрос: Къде е демократичният принцип?

На второ място, познавайки добре по същество идеите на колегите от Движението за права и свободи, аз не мога да разбера как тяхното искане за интеграция в обществото, противоречи на идеята за ограничения в рамките на собствената си общност, тъй като езикът е консолидиращ момент и елемент, който консолидира на базата на определена общност. Това ще влезе ли в противоречие с общия процес или няма? Просто го задавам като риторичен въпрос.

Ето защо, аз предлагам чл. 3 да има следното съдържание: "Официалният език в републиката е българският. Той се охранява от държавата и използването му в държавните учреждения и публичните отношения е задължително." Неслучайно държа да се включи "... той се охранява от държавата...", тъй като няма да скрия, аз го казах един път, смятам, че ще бъде необходимо, и то вече е належащо, да бъде изработен и влезе законопроект за защита на българския език.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Илиня Конев има думата.

ИЛИНЯ КОНЕВ: Уважаемо Велико Народно събрание, обсъждаме един много важен момент, текст от нашата конституция. Аз съм се изказвал вече по тези въпроси много пъти, особено в Комисията за правата на човека и националния въпрос и тук на пленарно заседание. Не искам отново да вземам отношение към онова, което каза господин Татарлъ, но споменавам този наш коле-

га с надеждата си, че не всички турци в тази наша страна и днес, и утре ще споделят това негово становище. Дори съм убеден, че не е необходимо да прибавяме думата "охрана на българския език", защото този български език го охранява самият народ, той е охраняван в условията на петвековно турско робство, той е охраняван в условията на много тежки изпитания. И няма никаква опасност според мен, че същият този наш народ няма да охранява своя език през бъдните десетилетия.

Аз заставам изцяло зад предложението в Конституцията текст. Настоявам за това да се включи "публични отношения". Няма нищо лошо в това, господин Татарлъ, ако вие на български език говорите в кабинета на ректора на Софийския университет и на едно събрание в Софийския университет. Благодаря ви и предлагам да подкресим текста, записан в Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Емил Чавдаров.

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Дами и господа народни представители, благодарение на мудните действия на районния съвет гр. Пловдив, аз най-после ползих актуализиран акт за раждане. Така, от сега нататък ще ви моля да ме назовавате Сабри Хюсеин. В противен случай, ще ви се разсърдя. Извинявайте!

Дами и господа народни представители, не мога да разбера, нищо че сме на Балканите, гледам всички сме шо-годе интелигентни хора. Знаем как се развиват процесите на Балканите и в света. Знаем какво сме решили, знаем кого очакваме, знаем какво следва да правим във вътрешен и международен план. Но стигнем ли до правата на малцинствата, не знаем какво да правим! Продължаваме да не знаем! Нима забравихте, че България изпрати извън пределите на страната около половин милион души заради недалновидната си политика по националния въпрос! Нима трябва да повтаряме същите грешки!

Ще бъда съвсем конкретен. Аз само ще помоля народното представителство да знае, аз, за да мога да говоря и да взема участие, реших да седна до господин Воденичаров. Как мога с него да правя политика, той не ми разрешава дори да седна до него, макар, че аз съм по-хубав от него. *(Шум в залата, оживление)* Всички бяхме убедени, че сме тръзнали към София, към демокрация - да правим демократична конституция и демократични институции. Не мога да разбера как може ели-кой си, ние всички сме личности, да иска да говоря с моята майка, която не знае български... *(Шум в залата, възмущения)*

БОЙКО КОСТОВ (от място): Кой е казал такова нещо?

ДЕПУТАТ ОТ БЛОКА НА СДС (от място): Кой ти е забранил това?

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ (САБРИ ХЮСЕИН): Това са моговите и доводите ми към това, което ще ви кажа. Мога ли да говоря, кажете ми на български език,

като комуникационен език? Не мога да говоря. Искам, не искам, не мога да говоря. И така, позволете ми, аз зная, че ще реагирате, ще видим другите как ще реагират после. (*Оживление в залата, шум*)

Дами и господа, предлагам на вашето внимание, безспорно в унисон с предложението, което направихме на базата на правилника до председателя на Великото Народно събрание, до Бюрото на Великото Народно събрание, към чл. 3, макар че исках тези алинеи да бъдат приложени към чл. 6, да бъдат приложени следните нови алинеи като...

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ (*от място*): Чл. 6?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Депозирано е още вчера.

САБРИ ХЮСЕИН: Аз дължа да им напомня какво искаме ние. Към чл. 3 да се създаде ал. 4.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ (*от място*): Там няма никакви алинеи.

САБРИ ХЮСЕИН: Чакайте малко.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Чл. 3 няма алинеи изобщо.

САБРИ ХЮСЕИН: Като няма, тогава да е ал. 1. Да се създадат следните нови алинеи:

"Гражданите свободно определят (свободно, казвам) своята национална, етническа и религиозна принадлежност".

И друга алинея:

"Всеки гражданин има право на свободен избор на собствено, бащино и фамилично име, съобразно именните традиции на етническите и религиозните общности"

Господа, приключвайки, харесвате ме, или не аз съм избран. Щом съм избран, имам право да говоря пред вас. Ние правим Конституция. Аз чрез тези текстове не моля, не дължавам Румен Воденичаров да е турчин, но и Румен Воденичаров не може да ме дължи да бъде българин.

ДЕПУТАТ ОТ БЛОКА НА СДС (*от място*): Но можем да бъдем български граждани!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Петър Берон.

АТАНАС МОЧУРОВ: Една кратка реплика на господин Сабри Хюсеин.

Моля ви се да не прехвърляме споровете на друга шюскост. Смешно е, когато казва, че някой му е забранявал да говори с майка си на родния си език. Това са междуличностни отношения, господин Хюсеин. Господин Татарлъ говори за геноцид. Много ви моля, да говорим и да спорим по същество.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Берон.

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми колеги, аз бих се радвал много, ако българите, живеещи в Република Турция, могат да държат в Меджлиса в Анкара този тон,

който нашите колеги държат тук. *(Ръкопляскания)*

Несъмнено, те имат право да се изкажат, но и аз имам право да кажа, когато отида и поискам един билет за кино в Кърджали или в Шумен, не може да ми бъде казано, че трябва да го поискам на турски. Това аз не мога да претърпя в границите на нашата страна. *(Ръкопляскания)*

Що се отнася до милата на сърцето на господин Татърлъ Конституция от 1947 г., така наречената Димитровска конституция, до нейните творци и вдъхновители, аз към тях не изпитвам никакво отношение, нито към тази Конституция, нито към тези, които са я писали. Престанете, господин Татърлъ, да ни навирате в очите този парцал. *(Ръкопляскания)*

Имам конкретно предложение. Да се гласува членът така, както е написан след много и много обсъждания в Конституционната комисия, тъй като тази на вид невзрачна точка за използване на езика по време на публичните отношения е с голямо значение и аз нямам желание тук да участвам в погребването на българщината в това Българско Народно събрание.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Давам думата на господин Петър-Емил Митев.

ПЕТЪР-ЕМИЛ МИТЕВ: Уважаеми господин председател, дами и господа народни представители! Конституцията е документ с широко обществено значение. Тя се реализира не само чрез системата на държавните органи и институции, тя се реализира и чрез правното съзнание на отделния гражданин в неговите действия. Затова в една конституция са нежелателни понятия, които пораждат двусмисленост, се отнасят до толкова важни, напрегнати и, бих казал, даже болезнени отношения, каквито са етническите.

Става дума специално за определението "публични отношения". Стана ясно от досегашните разисквания, че дори тук, във висшия законодателен орган този термин поражда определена неяснота. Става ясно също, че той има широк и тесен смисъл. Аз приемам всичко това, което беше дадено като пояснение от господин Янаки Стоилов, но можем ли ба бъдем сигурни ние, че след като не толкова отдавна под "публични отношения" се е разбирало всички отношения на публични места, че в хода на тези реални взаимоотношения, които възникват между етническите общности в нашата страна този широк и тесен смисъл няма да бъдат всъщност обект, да бъдат мотив на едно в крайна сметка, противоправно поведение, което е в ущърб на страната.

Аз предлагам да се денифрира това понятие. Официалният език в Република България е българският. Неговото използване в държавните учреждения и в отношенията с държавните органи е задължително. Благодаря.

РЕПЛИКА ОТ ЗАЛАТА: Не е само това.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ (*от място*): Не е същото.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господа народни представители има трима души, които са се записали с право на отговор, обаче парламентарната група на ДПС поиска 15 минути почивка за консултации. Мисля да уважим това искане.

(Звъни)

(*След почивката*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Давам думата на председателя на парламентарната група на Движението за права и свободи, Ахмед Доган след съвешанието да вземе отношение. Преди това за процедурен въпрос поиска думата Велко Вълканов.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Уважаеми колеги, преди малко нашият колега Петър Берон нарече Конституцията на България от 1947 г. парнал. Аз смятам, че това е недопустимо за езика на един български гражданин, който се отнася с уважение към историята на своя народ. Предлагам Петър Берон да се извини. В противен случай ще го третирам като човек, който не знае смисъла на думите, и ще прекъсна всякакви отношения с него. (*Шум в залата и единични ръкопляскания*)

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми колеги, даже и без изказването на господин Вълканов аз сметнах за нужно да си върна назад думата, която казах за тази конституция. (*Ръкопляскания от мнозинството*) Това беше казано наистина в повече, но продължавам да изразявам пълното си неуважение към нейните създатели и продължавам да протестирам срещу позоваването на тази Конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Доган.

АХМЕД ДОГАН: Уважаеми господа, откакто съм депутат в това Велико Народно събрание за трети път вземам думата.

Уважаеми господин председател, уважаеми дами и господа народни представители! Всички отчитаме и осъзнаваме сложността и трудността на времето, в което живеем. Обща е констатацията, че Република България преживява един изключително значим преходен етап на разграждане на тоталитарните структури, създадени от 45-годишния комунистически режим, и изграждане на адекватни плуралистични социални структури, които да гарантират необратимия демократичен процес в страната. Тоталитарните структури ни оставиха много лошо наследство по отношение на спазването на основните права и свободи на човека и човешките общности и в частност - на малцинствата в стра-

ната. В този контекст новата конституция по смисъл и съдържание следва да изиграе ролята на обществен договор, който да гарантира стабилизирането ни като народ и държава.

За съжаление нарушените права и свободи на човека и на човешките общности се възприемат като даленост от бившия режим и най-жалкото е, че тази даленост има реална възможност да се превърне в непоклатимо статукво, което и в бъдеще ще лимитира основните международни договорености, касаещи правата и свободите на човека и човешките общности, в това число и на малцинствата в страната.

Движението за права и свободи и неговата парламентарна група винаги са били за тясната връзка между необратимия демократичен процес и гарантираните права и свободи на човека и на човешките общности и активно са съдействували за социален мир, за сигурността на страната и за политическата стабилност в нашия обществено-политически живот.

Предложенията, които направиха делегати от парламентарната група на Движението за права и свободи при първото четене на проекта за нова Конституция, целяха узаконяване принципите на равноправие на всички български граждани, независимо от техния етнически произход, вероизповедание и политически възгледи. И тези предложения бяха изцяло съобразени с текстовете на международните договорености за правата и свободите на човека. Например право на етническа идентификация, право на изучаване и ползуване на свой език, включително и в обществения живот, право на развитие на самобитна култура на малцинствата в страната, право на получаване и разпространяване на информация на свой език, право на свободно изповядване на своята религия, право на равноправно участие в обществено-политическия живот на страната. Тези основни искания на парламентарната група на Движението за права и свободи имат за цел защитата и гаранциите на правата и свободите на малцинствата в страната, което ще им осигури равнопоставеност спрямо всички останали български граждани. По този начин се гарантира да не се повторят рецидивите на дискриминация и асимилация.

Парламентарната група на Движението за права и свободи в досегашната си дейност винаги се е ръководила от принципите на равноправния парламентарен диалог. С такава нагласа пристъпихме и към изготвянето на проекта за нова Конституция. За съжаление направените от нашите делегати предложения не бяха включени в проекта за второто четене на Конституцията, с което бяха нарушени основните принципи на обществения договор.

Именно затова по-нататъшното ни участие - на парламентарната група на Движението за права и свободи - при обсъждането и гласуването на второ че-

тене на проекта за Конституция се обезсмисля. В този смисъл ние сме длъжни да напуснем парламентарните заседания на Великото Народно събрание.

(Ръкопляскация, парламентарната група на Движението за права и свободи напуска залата)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Струва ми се, господа, че при разискването на проекта в чл. 3 има най-малко някакво недоразумение. Той трябва спокойно да бъде разискван заедно с ал. 5 на чл. 5, ал. 2 на чл. 35 и т.н.

Предлагам на основание чл. 84, ал. 3 от правилника да се предостави на базата на досегашните разисквания текстът на чл. 3 отново на Конституционната комисия заедно с тези, които изразиха голямо различие спрямо проекта - неяснотата около термина "публични отношения" и т.н. Прави това предложение, то е съвсем конкретно от гледнище на парламентарно-правните принципи. Бих помолил то да бъде подкрепено, за да преминем към чл. 4.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Арнаудов.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Госпожи и господа! Аз категорично се противопоставям на изказаното от господин Гиньо Ганев предложение и смятам, че е съвсем нормално и разумно предложеният текст във втория проект на Конституцията да бъде гласуван, както е. Още повече, не знам дали колегите депутати забелязаха - при първото гласуване на проекта за Конституция на Република България въпреки своето присъствие в залата, членовете на парламентарната група на Движението за права и свободи въобще не гласуваха. Само един човек гласува. За мен това е неуважение към Конституцията на Република България. *(Ръкопляскация)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Уважаеми господин председателю, подкрепям предложението на господин Ганев. В същото време смятам, че мнението, изказано от моя професионален колега и сега колега в парламента Ахмед Доган, е малко прибързано. В края на краищата няма факт на неприемане на техните предложения. Нещо повече. Във всички изказвания на парламентарната група на Политическия клуб "Екогласност" с изключение това на Берои, в което предложение от днес се включваше точно това, което искаха колегите от парламентарната група на Движението за права и свободи.

Още веднъж подкрепям предложенията на господин Ганев. Така или иначе нямаме факт на неприемане на един дискриминационен текст. Такъв факт не съществува. Това е презумпция. Но действайки по презумпция, ние можем да стигнем до всякакви други неща. Аз мога да имам презумпцията, че някой утре ще дойде да ме убие затова, защото седя в парламента или някаква друга,

че утре на основание на тази Конституция ще бъде извършен незаконен акт и затова аз ще напусна парламента. Но засега нямаме текстуална база, на която да се опираме.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Кенан.

АДЕМ КЕНАН: Уважаемо председателство, уважаеми дами и господа народни представители! Искам да взема отношение след изказването на господин Доган. Вчера те направиха писмено предложение от името на парламентарната група на Движението за права и свободи, което подкрепям и аз изцяло, от първия член до 147 член те имат изменения и допълнения в някои текстове. Не одобрявам техните действия днес, защото Движението за права и свободи след 1984-1985 година, каквото се падна на турското население като тежест, днес всички би трябвало да бъдем нещо като борци за правда и свобода. Предложиха днес тези хора само по чл. 1, 2 и 3 от новата конституция текстове, но без да се съгласува нещо по тях, те напуснаха залата. Аз не мога да смятам тези хора за борци за правдини. Утре, в друг ден те биха постъпили пак по същия начин, ако някой им каже: Ами, вие искате това, да речем, за национални малцинства, както те започнаха да третираш като мене израза национално малцинство, ако някой им каже: Ами ние ви признаваме за малцинство, но не и за национално малцинство, те ще се съгласят. Защото такива хора, не знаят как да постъпват, те се съгласяват с всичко.

Искам да разясня и на вас, и на цялата ни гражданска общественост, които слушат радиото, само следните думи тук. Чл. 3. "Официалният език в Република България е българският. Неговото използване в държавните учреждения и публичните отношения е задължително." Разбира се, той трябва да бъде общограждански език задължителен, където и да е. Не може в една държава било то България, Турция или Румъния, или която и да е друга и там фигурира език, който да бъде над официалния. Това в междугражданските отношения, например българинът и турчинът, или циганинът и турчинът, или друг някой, ако не могат да се разберат по техните езици, да имат още един допълнителен език, с който да се споразумеят.

Ойзи ден получихме един документ на Съвета на Европа "Европейска комисия по демокрация чрез право" се нарича и в чл. 8 пише: "винаги, когато едно малцинство (става въпрос за малцинства) достигне съществен процент от населението в даден регион или от цялото население, неговите членове имат правото, доколкото е възможно, да говорят и пишат на техния собствен език на политическите, административните и съдебните власти на този регион или когато е уместно, на държавата". Тези власти имат съответстващо задължение. Тоест, ние, когато ратифицираме този документ от това Велико Народно

събрание, аз не виждам да има основание да има тежест чл. 3 пред тези международни договори. Нали също тук в чл. 5, точка 5 предложената ни Конституция цитира точно това: "Международните договори, ратифицирани по законодателен ред в съответствие с чл. 87 от Конституцията, влезли в сила и обнародвани, са част от вътрешното право на Република България. Те имат предимство пред нормите на вътрешното законодателство, които им противоречат." Ако нашето законодателство противоречи на изискванията на международното право, тоест, нашата конституция или член от Конституцията отпада от само себе си.

Сега искам да кажа като последно - аз не съм от тези хора, гледам тук господин Юлий Бахнев, Мирослав Дърмов и аз, разбира се, оставаме тримата от ДПС, сигурно с цел да се борим до последно, до подписването на Конституцията. Ако нещо не се приеме от нашите предложения, тогава вече ще видим как трябва да постъпим ние. Това е наше задължение за борба за правдини.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Дайте да не правим реплики!

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми господа! Тогава, когато баските във Франция започнат да изпращат своите официални документи до френското правителство на езика на баските, тогава и ние ще възприемем току-що казаното тук. Аз искам да кажа, че съжалявам, че групата на Движението за права и свободи напусна това Народно събрание, тъй като смятам, че представители на значителна част от нашето население би трябвало да участва в създаването на Конституцията, която трябва да бъде важна за огромното мнозинство български граждани.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Арнаудов за реплика.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Реплика на изказалия се господин и тя е паложителна, колеги, не заради нещо друго... Използвам същия документ от Съвета на Европа - Европейска комисия за демокрация чрез право. Вижте какво пише по-долу: "Предложението в настоящия вид се публикува по решение на комисията с цел предоставяне на заинтересованите кръгове да се информират и да изложат своето становище. Публикуването на този етап не означава наличието на съгласие на комитета на министрите със съдържанието на предложението, нито по какъвто и да било начин обвързва политическата отговорност на комитета на министрите и държавите - членки на Съвета на Европа". *(Частични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Стойчев за последна реплика.

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин председател,

направил съм процедурно предложение. Някой да се изкаже по него и да се гласува.

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Стига реплики! Стига реплики!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Вижте какво! Давам думата на тези, които са станали депутати, да вземат отношение към групата.

Има думата Юлий Бахнев.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Поисках думата по процедурен въпрос и той се състои от две различни части. Искам първо да ви кажа по главната част. Главната част е, че аз подкрепям предложението на господин Гиньо Ганев, народен представител и заместник-председател на Народното събрание, в Конституционната комисия да обсъдим всички предложения и идеи, които бяха изказани. Защо? Защото по време на почивката аз имах контакти с различни хора и се убедих, че има неяснота по въпроса, какво съдържа в себе си текстыт, независимо от това, че Янаки Стоилов е говорил и други хора са говорили.

Втората част е много кратка. Аз се разграничавам от това, че съм в някаква група с Кенан. Тук съм народен представител и защитавам това, което поддържа съвестта ми и националните интереси на България, включително и на лицата, принадлежащи към малцинства - етнически, езикови и религиозни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Сотиров.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Благодаря ви господин председател, че най-накрая спазихте правилника и дадохте предимство на парламентарния Съюз на демократичните сили.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Да, затова защото те поискаха почивка и давам на техните хора да се изразят с оглед на това.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Точно така. Техният председател изрази мнение, имаше процедурно предложение и редно беше парламентарните групи да изразят становище, а не да се правят реплики и становища на отделни депутати.

Аз не мога да не изразя недоволствие от практиката, която се наблюдава напоследък отделни депутати и парламентарни групи да търсят начин за решаване на своите конституционни проблеми чрез излизане от парламента. (*Ръкопляскация*) Позволявам си да отбележа, че в хилядолетната история на всички парламенти по света проблемите са се решавали именно чрез влизане в парламента, а не чрез излизане от него! (*Ръкопляскация*) Всичко останало се нарича извънпарламентарно действие. Та, да си дойдем на думата.

Ние подкрепяме предложението да се върне в Конституционната комисия. Ще ми разрешите две думи, защото тук всеки започва да обсъжда въпроса отново по същество. Лично аз не съм член на Конституционната комисия, но действително бих желал да видя едно по-развито изложение на двете думи

"публични отношения", защото наистина едни хора се страхуват, че няма да могат да си купят хляб, ако говорят български, а други се страхуват, че няма да могат да си говорят на турски в трамвая. И двете неща са педонустими.

Предлагам този термин да се прецизира в комисията така, че да удовлетвори всъщност страховете. Не мога да се съглася с Ахмед Доган, когато той изрази всички тези изисквания, като повод за напускане на парламента. Те са включени в други текстове на Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Това, което бих желал да изразя като свое гледище е, първо, че предложената формула от господин Гиньо Ганев е формула, която цели тъкмо национално единение. Тогава, когато изработваме основен закон на страната той трябва да обхване максимално интересите на цялата нация. Самият факт, че не беше разбрана тезата така, както я поднесох преди малко, говори за това, че или аз не съм бил точен, или може би нещо в тезата не е докрай вярно. Смятам, че една контактна група би могла да изчисти терминологично текста, ако това е въпрос за съгласие, защото, пак повтарям, колкото и да искаме да се противопоставим в момента ние служим на България, а не на цветовете, които образуват бъдещото знаме на България. Очевидно зеленото ще трябва да го сменяме с нещо друго. Съвсем не се съмнявам в триколюра на България. Той е дълбоко осмислен, но не е сега време да ви обяснявам какво някога е влагано в това съдържание. Ще му дойде времето.

Моля ви да се присъедините към молбата на господин Ганев, към която и аз се присъединявам, макар че имам достатъчно аргументи да отстоявам тезата. Смятам, че в случая не извиването на ръцете, а националното съгласие е по-важното, за да вървим напред.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господа, има още пет души, които искат да се изкажат. Има и процедурно предложение, внесено...

Има думата Стелиян Стойчев.

СТЕЛИЯН СТОЙЧЕВ: Мисля, че въпреки, че не членувам в отделна парламентарна група на Съюза на демократичните сили, в момента имам право да изкажа една позиция, защото тя ще бъде в унисон с позицията на Федерацията на независимите студентски дружества. Мисля, че имам право на това. Искам позволение за това, защото смятам, че е удачно в момента да направим един последен политически компромис. Последен политически компромис. Но аз ви казвам, че повече и политически компромиси няма да правя в това Народно събрание, а още по-малко компромиси с националните интереси на страната.

Искам да заявя тук, пред тази трибуна, дапо да се чуе и по радиото, че аз

съм убеден, че тези хора, които напускат по този начин Народното събрание работят срещу националните интереси на страната (*Ръкопляскация*) И, че дестабилизацията в тази страна, ако тя съществува и ако започне процес на дестабилизация, виновните за това ще бъдат хората, които са против Конституцията. Защото тези хора, които са против тази конституция, са против националните интереси на страната. (*Продължителни ръкопляскация*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Росен Карадимов.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Уважаеми господин председател, тъй като не членувам в парламентарна група, мисля, че имам право да взема думата. Стелиян Стойчев каза много от нещата, които и аз щях да кажа.

Искам да заявя следното. Бих приел компромисния вариант на господин Ганев, но само като процедура. Ако обаче в този текст бъде направен компромис във варианта, в който той е даден, освен тълкуване на понятието "публични отношения", аз заявявам, че ще напусна Народното събрание не заради друго, а защото действително тук се поставят под съмнение интересите на държавата.

Не може в един проект на Конституция, в който правата на малцинствата са гарантирани много по-добре, казвам много по-добре отколкото в развитите европейски страни, да се правят политически искания на етническа основа. И аз не мога да разбера и го твърдя с цялата своя увереност, защо беше написана речта на господин Доган, защо не беше изчакано гласуването тук и не беше ли подготвен целият този сценарий? Не ангажирам никаква политическа сила с това, което говоря, това е мое мнение и аз зная, че ще пося последиците за него, но съм длъжен да го заявя в това Народно събрание. Действително компромиси между политически сили - да, но не тогава, когато става дума за националните интереси на България.

Аз съм българин, участвувам в български парламент и ще гласувам Конституция на Република България. (*Продължителни ръкопляскация*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Румен Воденичаров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Уважаеми господа народни представители, господа национални представители от парламентарните групи на Зелената партия и Екогласност, предупредих ви, че ще ви нарека така! (*Оживление в залата*) Не мога да се съглася с предложението на господин Гиньо Ганев и след малко ще гласувам срещу това предложение. Бомбата със закъснител, която ни се предлага, сме длъжни да обезвредим днес, в момента.

Господин Татарлъ изглежда чете само чл. 27 от Международния пакт за граждански и политически права. В този пакт, господин Татарлъ, терминът "на-

ционално малцинство" не се употребява въобще. Не четете международните договори като шейтан евангелието, ако обичате!

Господин Хюсеин, ването ново име ми харесва. Моят зет се казва така. Но моята внучка се казва Хюсеинова. Вие сте наистина мъжествен, красив и самопадеян, но госпожа Христова за мен е по-привлекателна от вас. Тя седеше на мястото до мен и затова като евронец предпочетох нейната компания. *(Весело оживление в залата)*

Поддържам текста на Конституционната комисия. Публичните отношения включват освен държавните учреждения и събранията, митингите и манифестациите, както и воденето на изборителна кампания в Република България. Всичко това в съседната Република Турция е абсолютно недопустимо и е забранено и от Закона за политическите партии, и от Турската конституция. Ние няма да бъдем толкова крайни в нашата конституция и гаранции за това има включени в други членове, ще се убедите сами по-нататък.

Предлагам да гласуваме поименно за текста без всякакви изменения. Поименно, за да може българският народ да види истинския образ на своите избраници. *(Продължителни ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Дърмов.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Първоначално искам да се разгранича от господин Кенан, аз седя от другата страна. Останах в този парламент, защото моето задължение е да отстоявам интересите на тези хора, които са ме избрали, а това е да гарантирам демократичния процес в Република България и правата и свободите на човека. И всичко това трябва да намери своето място в Конституцията на страната. Смятам, че напускането на парламента не е форма, зад която може да се гарантират демокрацията и правата на човека.

Във връзка с това искам да се разгранича и от господин Воденичаров, защото много от тези хора, които напуснаха, са честни и мислят за България. Въпросът е дали някой не ги изманипулира.

Искам да обърна внимание на народните представители, а също и на гражданството, защо не си спомни как се обсъждаше въпросът за изучаването на езика. По същия сценарий. Господин Кенан, господин Воденичаров - и бомбата е хвърлена в парламента. Мисля, че по-нататък така не трябва да се продължава.

Приклучвам с подкрепа на процедурното предложение на господин Гиньо Ганев. Наистина относно термина "публични отношения" съществува неяснота и ние сме длъжни да дадем легално определение на този термин.

Благодаря ви. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Богдан Атанасов.

БОГДАН АТАНАСОВ: Уважаеми колеги, според мен думите "и публични отношения" трябва да отпадат. Това е твърде неясен термин и може да се третира по невероятни и многобройни начини. *(Неодобрителни възглasi)* Не бива да се злоупотребява в районите, където има относително турско болшинство с българското относително малцинство. Аз в никакъв случай не искам тези хора там да се чувствуват онеправдани и като чужденци в собствената си страна. Това е безспорно. Но тези работи не се регламентират с алинея и член от Конституцията. Ние трябва да бъдем далновидни, трябва да търсим равновесие, реципрочност, трябва да търсим разбирателство на балканско пивоваренско, на балканска територия. Ние обаче трябва да търсим европейски, световни и демократични стандарти. Там е нашата трагедия, това е разцеплението в нашата душа, това е страхотна трудна задача.

Следователно трябва да търсим начини да конвертираме нашето законодателство с тези на другите балкански страни. Това е реципрочност. Трябва да дадем правата на малцинствата у нас да говорят на собствения си език и на публични места. Една правилна стъпка в това отношение предприе турското правителство, което допусна по време на кризата да се говори кюрдски на публични места. Дотогава те не признаваха този народ за народ и този език за език.

РЕПЛИКА ОТ МНОЗИНСТВОТО: Не е вярно.

БОГДАН АТАНАСОВ: С това давам едни по-широки рамки за това, което става дума тук.

Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Любомир Иванов.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ *(Зелената партия)*: Уважаеми колеги, аз се извинявам, че вземам думата за втори път, но искам да взема отношение към изказванията по моето предложение.

Веднага искам да кажа, че не чух сериозни по същество възражения срещу него, защото много от възраженията, които бяха направени всъщност бяха възражения срещу неща, които не се предлагат от мен. Те не бяха точно по темата, по същината на предложението.

Веднага искам да кажа, че не остава настрана поредния патологичен изблик на господин Румен Воденичаров. Той е достатъчно красноречив сам по себе си и мисля, че не се нуждае от коментари и от загуба на парламентарно време. *(Възглasi от мнозинството)*

РЕПЛИКА: Говорете по процедурата.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Искам да кажа, че не одобрявам, също така...

РЕПЛИКА ОТ МНОЗИНСТВОТО: По процедурата ли говорите?

ЛЮБОМИР ИВАНОВ *(Зелената партия)*: Не, не говоря по процедурата.

Мисля, че имам право да взема отношение по изказванията. Затова ми беше дадена думата, господин народен представител от БСП, не ви зная името.

Не одобрявам правенето на политика, по начина, по който това стана тук, включително от представители на Движението за права и свободи, защото това, за което става дума в този конституционен текст, е да се дадат гаранции за различни права. Това може да стане чрез един разумен баланс и без ущърб на едни права спрямо други.

По този повод смятам, че това е съвсем реалино, може да стане в духа на предложението, което направих, като държим сметка, както каза моят приятел Димитър Арнаудов, на реалностите и изхождаме именно от реалностите и от факта, че живеем в България в края на XX век, и ако не в Европа, то поне в предверията на Европа и искаме да влезем там.

По този повод искам да отпраща една реплика на моя приятел господин Николай Павлов за това, което той каза. Вярно е, че международните договори и пактове, които са ратифицирани от Република България, техните норми стават част от вътрешното право и имат приоритет над законодателството, но не над Конституцията. Това означава, че ако оставим една формулировка на чл. 3, която противоречи на международни договори, ще бъде валиден именно този член. И по този начин ние не бихме спазили нашите задължения по международните договори и аз не зная как ще влезем в Съвета на Европа или къде то и да било в Европа.

Тълкуването, което ни даде господин Янаки Стоилов звучи много добре, но то е само едно тълкуване, възможни са и други. *(Неодобрителни възгледи)* Затова аз смятам, че трябва да потърсим едно уточнение в духа може би на това, което предложи господин Петър-Емил Митев, като оставим настрапа думата "публични отношения", както аз предложих, но да кажем в "отношенията на държавните органи и организации", или нещо от този вид. Това би могла Комисията за изработване на проект за Конституция на България да направи допълнително.

И накрая, за да приключа, по изказването на господин Сабри Хюсеин, понеже аз съм член на Комисията за изработване на проект за Конституция на България и имам представа как са били обсъжданията там, искам да кажа, че това са права, които действително, повечето от тях трябва да бъдат фиксирани, някои са фиксирани в различни отдели на Конституцията, а други аз смятам за необходимо допълнително, сега, при второто четене да бъдат внесени. Но тяхното място не е в тази глава.

Това е, което исках да кажа, благодаря ви за вниманието. Подкрепям процедурното предложение на господин Гиньо Ганев.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ганев, поддържате ли докрай процедурното предложение, както го бяхте направили?

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Моего процедурно предложение получи подкрепа и най-малкото трябва да се гласува. Всичко друго беше казано в повечето.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме предложението, съгласно чл. 84, за да се изпрати в комисията за допълнително проучване и да се докладва на едно от следващите заседания текстът на чл. 3. Моля, да се гласува.

Предложението се приема със 180 гласа за, 52-против, 15 въздържали се.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, предлагам да гласуваме и текста на чл. 4. *(Неодобрителни гласове и шум в залата)*

Господин председател, без да се гласува, чувам шум, който има определено значение. Ако го изтъкувате, ще бъде добре.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ще ви прочета графика за заседанията през седмицата. *(Чете графика)*

ЕМИЛ ФИЛИПОВ: Имам процедурно предложение. Уважаеми господин председател, уважаеми колеги народни представители, предлагам да приемем графика засега за сведение и да го обсъдим във вторник на закрито заседание на Великото Народно събрание. Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Във вторник на пленарното заседание от 10 часа ще ви бъде раздален графикът на заседанията.

Закривам заседанието. *(Звъни)*

(Закрито 14 ч. И 30 м)

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Николай Тодоров